

קיצור הלכות

לא קנה, שו"ת משאת בנימין סי' מ"ג ע"ג, ועיין מה שכתבתי סי' רמ"ו הגה' שניה.

שיתנונו לו מתנה גמורה — ראיות נכונות דאם הגוי יודע שאין הישראל מכוין למתנה גמורה ואם יטול ממנו יכעס אסור.

ישראל שיש לו מעט צוקר וכה"ג ונותן אותו לבעל החנות שימכרנו עם חמץ שלו צריך ליתנו לו

במתנה. ובתשובה כתבתי דאם שכח החנוני למכרו עם שלו פטור. ואם קיבל שכר יש לפקפק אם יש היתר במכירת החנוני, שהרי בשכר מוכח דלא נתכוון למתנה. צ"ע במוכר חמצו של מפקד דבסי' תמ"ג ס"ב אי מחויב או שרי למכרו ג"כ בדבר מועט דאנן סהדי דניחא ליה.

או שימכרנו וכו' — ובע"פ בשבת צריך למכור בהקנאה לפני השבת, משא"כ במתנה שאין בה זכיה דרשות ומפתח.

מי שנותן איזה כורים תבואה לסודני והגוי פוסק לו כנגד כך וכך מידות שכר הנעשה לפני פסח שקורין מאלץ ביר אחר הפסח שרי, שאין הגוי מיחד שום חבית לישראל ואז לא קני ליה.

וראיתי שבני כפרים ועיירות קוני' מסוחר' ביריד קיץ צוקר וכמה מיני חמץ ומניחין אותו צרור ומונח בחנות עד אחר פסח, וזה לענ"ד איסור גמור, שהרי מדאורייתא מעות קונות ולא תקנו רבנן רק לענין ממונא מגזירה נשרפו חטיף בעליה דלא יקנה, ועוד דלא תקנו רק בישראל מישאל, משא"כ מגוי במטלטלי' קנה ישראל בנתינת מעות, ועוד דמסתמא בא לידו והגביהו. רק דזה צ"ע מח"מ ריש סימן קצ"ד, וע"ע הגה ס"ו ובסמ"ע ר"ס שם. והתיקון הוא שיפקירנו בפני ג', ע"ס רמ"ו ס"ג ובמ"ש שם בחידושנו.

פ"ד. על תנאי — פי' שיתנה ע"מ שתחזור למכרו לי בכך וכך וכה"ג.

הרי זה עובר וכו' — צריך עיון, ומה שכתב ה"ה דהרמב"ם לטעמיה אזל, והוא מ"ש סוף סימן ת"מ, ולא דמי.

פ"ה. אע"פ שביטל — מ"ש הרא"ש דגזירות חז"ל הוא ושמצד הדין היה מותר.

פ"ו. או של הפקר — עמ"ש ריש סימן תמ"ו.

סימן תמט

ומלאי של ישראל — פי' רש"י פת ויין וכן לר"ח אע"פ שיש חמץ במלאי.

גר' תוספתא תרי בבי, מלאי והפועלים וחנות ופועלים, וביאורו, ודל"ק ממה שכתב בח"מ סי' ר"ס סעיף ה' דאזלינן בתר הקונים.

סימן תנ

פ"ב. ויאמר לו קודם פסח — ואם לא א"ל אסור לקבל ממנו פת אא"כ יודע שאפאה אחר הפסח, רמ"י.

פ"ג. שיש להם תנור — מה דצ"ע מריש סימן רמ"ה בהגה.

פ"ד. ואם קיבל כבר המעות — דתנן מכרן וקידש וכו', ועמ"ש סי' תמ"ג ס"ג.

פ"ה. ע"מ שיאפה — לאו דוקא ע"מ, רק שא"ל שמשכירו לאפיית מצה, ושאפילו לא אפה בו מצה כלל, וביאור סוגיות הש"ס דמס' ע"ז ודלא כרמ"י ונחלת צבי.

אין זקוק לו — הקשה דה"ל לחוש למראית עין כבסי' רמ"ג ותיירץ נכון, ושג"ל דהערמה אסור, וא"כ ג"כ לא קשיא מידי.

הגה. וכן מותר — צ"ע מ"ש האגור דבמשכירו ל' יום לפני פסח אפילו שיודע שיכניס בו חמץ שרי.

פ"ו. אבל לא יאמר לו — וכ"פ הב"ת.

הגה. ואסור לקנות חמץ וכו' — משא"כ בכל איסורים ואפילו באבר מן החי.

פ"ז. לגוי בפסח — ה"ה בע"פ אחר חצות, ובידוע שיכניס בו חמץ אפילו לפני הפסח, ובהבלעה יש פנים לכל צד, רמ"י.

דין ישראל ששכר סוס מגוי אם רשאי להאכילו חמץ ע"י גוי או שאינו ראוי לאדם וכן בהיפך, ממשנה דתרומוות הובא בע"ז פ"ק דף ט"ו.

הב"ת בשכר רחיים והארנדי מהמושל ומשכירו לפועלים גוים ולוקח מדה מלצין וכו'.

הגה. ויש מתירין להחם וכו' — צ"ע חשש שמא ישתמש בהם בפסח דבר"ס תנ"א להיכן הלך.

סימן תנא

מ"ש בספר חסידים סי' תשל"א המגעיל לפסח בעל תורה הבקי בהגעלה יגעיל, וסדר הגעלה.

פ"א. ומצניעו וכו' — מ"ש בב"ח דאסור לשום כלי פסח בכל השנה וכלי חמץ בפסח בבית החורף לגוי וכן כלי גוים, ומה שנ"ל לחלק.

כלי גדול דאין דרך להשתמש בו לפי שעה, כגון חביות שהיו בהן שכר, שוטפן ומורקן יפה ואין צריך להוציאם מן המרתף שמשמש בו.

יש לכבס לפני הפסח יפה הסמרטוטין שמקנחים בהם כלי אכילה בחמין.

קיצור הלכות

עיגולי נחושת שמעמידין תחת הקערות חמין על השלחן סגי בהגעלה וזה הוא עצמו חומרא, וטוב להשתמש בהן בפסח, עמ"ש סעיף כ' בשלחן. צריך לערות — וישגיח שלא יפסק הקילוח, מהרי"ל וכ"כ הגה ביורה דעה סימן ס"ח ס"י.

מחט או כסף דק עשוי לנקר השניים יש להדיחו, וכן מחט סדקית שרגיל לתפור בה מיני מולייתא וגרע מברוות דבהגה סעיף כ"ו.

ס"ו. הגה. וי"מ להגעיל הקערות — רמי דברי הטור אהדדי ומשני לחלק בין חשש מיעוטא דשכיח או לא שכיח שמויק לכלי.

מה שנ"ל שמ"ש דאולינן בתר רוב תשמישו ר"ל דאין לחוש מספק, משא"כ בודאי משתמש בו אפילו פעם אחת. וצ"ע מ"ש בס"ג מהר"ן, ומ"ש שו"ת רמ"ע סוף סימן צ"ו.

וקערות גדולות וכו' — משא"כ באפשר בהגעלה עדיף, רמ"י, ועמ"ש סי' תנ"ב ס"ו וכ"ח.

אבן מלובן — ויגלגלנו מיד אחר השפיכה ממקום למקום, מהרי"ל, וע' סעיף י"א וסכ"א בהגה, ומ"ש סי' תנ"ב ס"ו.

הכלי שמערה ממנו רותחין על האבן לא נאסר מהבלו ודלא כמנהג בורות.

ס"ז. העשויות מקרן — משא"כ מעצם כמ"ש בהגה ס"ח, וכ"כ ב"ח דמעיקר הלכה מותר.

רק דהמחמיר תע"ב, ומהרי"ו ורש"ל בביאוריו אוסרי, ועס"ג.

כיס כסף עומד על כפתורי כסף חלולים ובכל א' נקב קטן מותר להגעילו, משא"כ קערת כסף וכן כיסוי בכה"ג שתשמישו בחמץ אין להגעילו, קבלתי.

כלי עץ המסובב בעקלים ונפלו ונתפרדו הדפים והאומן חזר וחיברן מותר בהגעלה.

ס"ח. אחד כלי עץ — וה"ה כלי גללים רי"ף וטור, ועמ"ש בביאור גללים [ראה בסי' קנ"ט].

ס"ט. קודם שעה חמישית — ע' רמ"י סכ"ה ובש"ע ר"ס תנ"ב.

ס"י. פלים וכו' — וי"א אפילו הגעלה לא מהני, מהרי"ל, וכ"פ ב"ח, מג"ד.

ס"יא. מחבת וכו' — לא דמי לכוביא, וגם בזה י"ל דדוקא בסתם משא"כ בידעינן שנדבק

בו פעם אחת יבש בלי שמן כלל כמ"ש ס"ו, גם מ"ש בס"ד ע"ש ושו"ת רמ"ע סי' צ"ו.

וכן אלפס של דגים אם לפעמים מפררי' בה לחם בעת בישול, גם לפעמים שכלה הרוטב ע"י הרתיחה ונדבק החמץ ביבש צריך ליבון, ומ"מ אם ידוע שאין רוב תשמישו כך שרי.

במקום צנוע וכו' — ואם אין לו סגי בהנחתו בקרן וזית החדר ולפרוס עליו סדין.

הגה. וי"א אפי' כפ"ש — בש"כ ביורה דעה סי' ק"ה ס"ק ה' תמה על זה, ועמ"ש סי' תמ"ז ס"י.

בכלי שני — ה"ה בצונן כגון שכר ושהה בו מעת לעת. מה שנהגו היתר לקנות כדי מים מחומצים מן הגוים באשכנז.

ומיהו אם החזירן לכבשן — באו"ה כלל ג"ח דמ"ו שאין נוהגין כן.

תנור שגשבר ממנו חתיכה למעלה ודבקו שם בקאכ"ל חרס התרתי ללבנו בליבון חזק דאין חשש אחר שאפילו פקע לא נתקלף כלו.

נשים נהגו למנוע מליקח אור שורף מתנור שלא נכשר לעשות בו מדורה על הכירה בפסח, ומנהג שטות הוא. ומותר ליבש עץ בחור שע"ג תנור הזה.

ס"ג. סכיני' מגעילן בכ"ר — מ"ש הר"ן אע"פ שאפשר שנשתמש בו ע"י האור, ולמה

בעי דוקא כלי ראשון, ומה שנ"ל טעם בזה, ועמ"ש סי' תמ"ז ס"ג ובסמוך ס"ו.

מגעילן — מ"ש מהרי"ל דיותר טוב לקנות חדשים, ובנ"ץ דאין קפידה בידוע שלא נשתמש בו ע"י האור.

כשמלבנין הסכיני' כנהוג שמדבקים טיט על הקתא צריכה הגעלה אח"כ כבסי"ב.

אם קתא דסכינא משוקד או עשוי מקרן אין להגעילו, מהרי"ל, ואפילו ידה של עץ אם הם קדוחי' ודבוקים בדבק, מהרי"ו, עס"ו. ובב"ח כל שיש יתירות קטנות המחברות הקתא, ע' מג"ד.

דין קדירות הבנויות בתנורים ומשתמשים בהם, דשל חרס אין להם תקנה, וצריך לעשות סתימה בפסח, כ"ש שאסור לרחוץ מהם.

ס"ד. עד שיהיו ניצוצי' — וקדירי' שמטגנין בהם בכוביא דבס"ב ובווערן באש צריך להניחן עד שיכבו מעצמן, וע' סעיף י"א.

ס"ה. צריך להכשירן בכ"ר — ובעי מקודם שפשוף יפה, ע' או"ה כלל ג"ח די"ד וכ"ג.

אין להגעילן אלא אם כן ירחב הסדקים, מהרי"ל.

קנקנים הצרים שאין יד אדם גדול נכנס בהם וכ"ש אם יש להם קנה צרה אין להגעילן.

יורה גדולה עם קניה ששורפין בה שרף שמרי שכר לא מהני הגעלה לפסח משא"כ מיין נסך ליין כשר.

בכלי ראשון — מ"ש מהרי"ל בשואב מכלי מן היורה אין לו דין כלי ראשון אא"כ מעלה רתיחה וכו'.

והשגה על השגת הט"ז סוף סימן צ"ב על זה, ומה שנ"ל להיפך.

קיצור הלכות

ענין תוספות

משום חציה — עדיף טפי באבן מלובן דבהגה ס"ו, שהרי המרדכי ספ"ב דע"ז ובאו"ה כלל ג"ח אוסר בכה"ג.

מ"ש מהרי"ל דיוהר דלא יכניס בפ"ב מה שכבר נכנס בפ"א, ע' הגה ס"ט, גם שלא יסבבם תוך המים, ושצ"ע מסכ"א הגה, עיין סימן תנ"ב ס"ד. הגה. ויש מחמירין וכו' — ונדפס שלא במקומו בס"י, והוא מהרי"ל ור' יואל, דפעמים שהשמן מתייבש, ולמה לא אמרינן ג"כ דאוליגן בתר רוב תשמישו. סי"ב. צריך להגעיל — ויד האסכלה וכל הצריך ליבון צריך עכ"פ ליבון קל.

סי"ג. צריך להפיר הטלוי — ויגעילנה או ילבננה, מהרי"ל, ואם האומן תקנה ואז ליבון מקומה שרי, מג"ד. סי"ד. כל התבשיל אפור — משא"כ על כלי שני, ועמ"ש ריש סימן תמ"ד.

סמ"ו. על החררה — אפילו אינה נוגעת בו, טור. סמ"ז. מדוכה צריכה הגעלה — בכ"ר דוקא ולא ע"י ליבון וכמהרי"ל דצריכה ליבון חזק, ורמ"י מצריכו ליבון קל, וכן המנהג, וע' מג"א בנשתמש בו בלי הגעלה. וכן הק"ברעט והק"מעסיר שלפעמים חותכים בו מיני מולייתא שבהם לחם לבן ואם ע"י זה מלא גומ' וחריצין אין לו תיקון.

הגה. ויש מחמירין ללבן המדוכה וכו' — כך נדפס בקצת ספרים, ועמ"ש סעיף י"א. רחיים קטנים של פלפלין מותר בהגעלה, טור. וג"ל אע"פ ששחקו בו נעגלי"ך. ומ"מ שחקו בו ביי"ט למכור לגוי נאסר, ע' סי' תס"ז ס"ח סוף ההגה. סי"ז. הגה. ואפילו ע"י הגעלה — ואם אח"כ ישים עליהם מפה או סדין שרי להשתמש בהם, סמ"ק, ועיין סעיף כ'.

וכן עיקר — וכ"כ מהרי"ל, דאגן נחושת אם כבר נילוש בו אין תקנה בהגעלה, וצ"ע.

סי"ח. הגה. הכיס של רחיים — ואם כבסו וניפו בו קמחא דפסחא אסור, [הובא] במהרי"ל ממהר"ש.

וצריך להתיר — בב"ח שצריך עכ"פ לקמח דפסח שקים חדשים, וע' סי' תנ"ג ס"ו וס"ס תמ"ב והשגה על הב"ח בזה, גם על הנ"ץ שהשיגו מצד אחר. סי"ט. הרחת וכו' — ע' תו' פ"ק דסוכה די"ד ע"א, ומ"ש בש"ל דקמ"א ע"ב שיהיו לו שני רחת די"ט מוכני, ועמ"ש ס"ס זה וסי' תס"א ס"ה. עבמג"א אם רדה ביי"ט מצה ברחת של חמץ.

סי"ב. השולחנות והתיבות — וכן שאכטלי המיוחדים לכל השנה למיני צוקר ולעקי"ך

צריכים שפשוף יפה וגם הגעלה אפילו להניח בהם צונן. השולחנות והתיבות — במהרי"ל שצריך רחיצה ושפשוף והגעלה באבן כבסעיף ו' וכ"א בהגה, ומ"מ אם נפל עליהם בשר מבושל אל יגביה, לכן טוב להניח עליהם חתיכות דפין או סמרטוטין. וראיתי נוהג לעשות כיסוי שלחן עם דפין ולבובזין שדפי שלחן החמץ נכנס ובלוע בו ומצניעין כיסוי משנה לשנה, וכן נהגתי.

שלחן שבחדר ועד הקהל או הדוכן לישיבת דייגים צריך הגעלה דלפעמים אוכלים שם לחם או שכר ושמא גם בחולו של מועד יסתייע מלתא שיאכלו שם. סמ"א. חביות של חרס — עיין ש"ך בי"ד סוף סימן קל"א.

ג"ל חביות דידן של שכר שרחצו יפה יפה מניחו בקרן זווית במרתף או בחצר וא"צ להסגירו.

הגה. ושיימם בהם — דוקא ע"י פתיחת שוליים תחילה ושפשוף יפה, וב"ח בשם גדולים דאין תקנה כלל. עוד בב"ח בשם מהר"ש שגם כלי עץ כגון קערה של עץ אין לו תקנה.

מ"ש רמ"י דבחביות של יין שרף של חמץ אין לה תקנה. ורוד גדול ששורפין בו יין שרף של תבואה ובה קנים יוצאים ... כך פי' בין של יי"ג בין חמץ מהני הגעלה ע"י ... אבן שיצא הטיח מכל הקנים ב ... על כל שפתו.

מה שנ"ל כל מקום שאמרו חז"ל אין לו תקנה אוסר בדיעבד, שהרי כל שא"א מקרי בדיעבד ומ"מ אסור. קבלה בידי כל שפיכה על אבן מלובן לכלי דרך משפך שבו האבן לא מיקרי הגעלה.

ובדיעבד וכו' — השגה על זה דלהגה שבס"י תמ"ז ס"י אסור וכ"פ הרוקח, וע' ג"ץ. סמ"ב. מצה אפילו בחמין — כ"ש צונן אפילו לח, ועמ"ש בט"ז וש"ך בי"ד סי' צ"א ס"ב. חוץ מבית שאור — וכן אגני דמחוא, ש"ס, וע' רוקח סי' ר"ן מעשה רב.

אבל בצונן וכו' — מה שצ"ע מהגה' דס"א, ודא"א לחלק בשום פנים, ושנ"ל לחלק בין תשמיש קבע לעראי, גם צ"ע הא רוצה בקיום הכלי ... מהשכרת כלי לגוי דס"ס ת"ג ע"ש.

מצה אפויה מותר — משא"כ דבר לח צונן, ע' בי"ד שם. והאידנא נהוג וכו' — י"ל בשימוש מידי דאכילה, א"ג דוקא בכלי חרס נהגו, וע' הגה ס"ס ת"ג. לא ישתמש בהם מצה אלא בצונן — יש רוצים להגיה אפילו בצונן, וביאור דברי הר"ן ודלא כש"ך בי"ד ר"ס צ"א.

צריכים שפשוף יפה וגם הגעלה אפילו להניח בהם צונן. השולחנות והתיבות — במהרי"ל שצריך רחיצה ושפשוף והגעלה באבן כבסעיף ו' וכ"א בהגה, ומ"מ אם נפל עליהם בשר מבושל אל יגביה, לכן טוב להניח עליהם חתיכות דפין או סמרטוטין. וראיתי נוהג לעשות כיסוי שלחן עם דפין ולבובזין שדפי שלחן החמץ נכנס ובלוע בו ומצניעין כיסוי משנה לשנה, וכן נהגתי.

שלחן שבחדר ועד הקהל או הדוכן לישיבת דייגים צריך הגעלה דלפעמים אוכלים שם לחם או שכר ושמא גם בחולו של מועד יסתייע מלתא שיאכלו שם. סמ"א. חביות של חרס — עיין ש"ך בי"ד סוף סימן קל"א.

ג"ל חביות דידן של שכר שרחצו יפה יפה מניחו בקרן זווית במרתף או בחצר וא"צ להסגירו. הגה. ושיימם בהם — דוקא ע"י פתיחת שוליים תחילה ושפשוף יפה, וב"ח בשם גדולים דאין תקנה כלל. עוד בב"ח בשם מהר"ש שגם כלי עץ כגון קערה של עץ אין לו תקנה.

מ"ש רמ"י דבחביות של יין שרף של חמץ אין לה תקנה. ורוד גדול ששורפין בו יין שרף של תבואה ובה קנים יוצאים ... כך פי' בין של יי"ג בין חמץ מהני הגעלה ע"י ... אבן שיצא הטיח מכל הקנים ב ... על כל שפתו.

מה שנ"ל כל מקום שאמרו חז"ל אין לו תקנה אוסר בדיעבד, שהרי כל שא"א מקרי בדיעבד ומ"מ אסור. קבלה בידי כל שפיכה על אבן מלובן לכלי דרך משפך שבו האבן לא מיקרי הגעלה.

ובדיעבד וכו' — השגה על זה דלהגה שבס"י תמ"ז ס"י אסור וכ"פ הרוקח, וע' ג"ץ. סמ"ב. מצה אפילו בחמין — כ"ש צונן אפילו לח, ועמ"ש בט"ז וש"ך בי"ד סי' צ"א ס"ב. חוץ מבית שאור — וכן אגני דמחוא, ש"ס, וע' רוקח סי' ר"ן מעשה רב.

אבל בצונן וכו' — מה שצ"ע מהגה' דס"א, ודא"א לחלק בשום פנים, ושנ"ל לחלק בין תשמיש קבע לעראי, גם צ"ע הא רוצה בקיום הכלי ... מהשכרת כלי לגוי דס"ס ת"ג ע"ש.

מצה אפויה מותר — משא"כ דבר לח צונן, ע' בי"ד שם. והאידנא נהוג וכו' — י"ל בשימוש מידי דאכילה, א"ג דוקא בכלי חרס נהגו, וע' הגה ס"ס ת"ג. לא ישתמש בהם מצה אלא בצונן — יש רוצים להגיה אפילו בצונן, וביאור דברי הר"ן ודלא כש"ך בי"ד ר"ס צ"א.

מקור חיים - ב ברכין, יאיר חיים בן משה שמשון עמוד מס': 459 הודפס ע"י אוצר החכמה

קיצור הלכות

כלי חרס החלקים המובחרים שקורין פארצילען יש למנוע להשתמש בהם כלל אפי' חדשים מפני שאין ניכר בהם אם לא בסוחר מתוך החביות שבהם גנוזים דלא מרע נפשיה.

סימן תנב

פ"א. קודם שעה ה' — מהרא"ק כתב שיש להגעיל ג' ימים קודם פסח וכן עמא דבר, מהרי"ל. קודם שעה ה' — וצ"ע הא קי"ל דעד הלילה בטל בסי' תמ"ז ס"ב, ואין לומר דמ"מ לכתחילה, א"כ לפני שעה ה' גם.

הגה. אך רבים חולקים וכו' — כ"כ רמ"י באריכות ושהב"י התיר גם זה, ושלע"ד דגם הב"י ס"ל כך, וביאור דברי הש"ע ות"ה ורש"ל, ועמ"ש במג"ד. וכן שלא יצטרך היורה הגדולה וכו' — צ"ע דגוף הדין לא כתבו בש"ע, והמנהג אפילו לפני זמנו להגעילו תחילה, עמ"ש ס"ס.

הגה. אבל מותר ללכך — ומ"מ לכתחילה גם בזה לכתחילה לא ימתין עד שעת איסור חמץ, מהרי"ל. תוך הפסח — ואלו דסגי להו בליבון קל אפילו ביי"ט, וע"ע סי' תק"ט ס"ה. ולפעמים כשמלבין כלי טיגון הם דולקים כשלהבת.

לאחר שש צריך להזהר — מה שצ"ע [דבפנים] כתב קודם שעה ה', ועל שניהם צ"ע מהא דבסי' תמ"ז ס"ב, וע' רמ"י דל"ק משם וק"ל.

פ"ב. אחד מהם וכו' — עמ"ש סי' צ"ה ס"ג הגה ביי"ד, וכתב ב"ח אפילו לפני שעה ה'. פ"ג. אם נוגעים זה בזה — תמיהני שהעולם מגעילי כמה כלים ברשת א', וכן ג"ל דאין קפידה רק בהנחת קערות וכוסות זה תוך זה.

פ"ד. יגלגל הכלי — עמ"ש סי' תנ"א סי"א. ואם הכלי גדול צריך ב' צבתות וכו', מהרי"ל.

פ"ה. שאינה תולדות האור — פי' אור דידן, ושנ"ל בנשתמש בחמי טבריה צריך עכ"פ הגעלה ג"כ בחמי טבריה.

הגה. ואין מגעילין בשום משקה — ע' רשב"א סי' תק"ג ובספר בה"ז דזבחים פי"א דצ"ו ע"ב.

פ"ו. עושה שפה לפיו וכו' — ויתלנו או יעמידנו בשוה, הגה' מנהגים ע"ט.

וממלאו מים ומרתיחו — אם מרתיח עד שיעלו המים ברתחתן על כל גדותיו בדיעבד סגי אף בלי אור ואבן.

מ"ש הב"ח דכל כלים שנשתמש בו בחמין לא יועיל הגעלה ע"י ניצוצי' או עירוי ואבן מלובן, ועמ"ש, וע"ס תנ"א ס"ו וכ"א בהגה.

בדיעבד הניח מצה חמה בכלי חמץ אפילו שימוש בחמין מותר, ב"י בשם כל בו, ורמ"י.

הגה. ותנור וכו' — וכן הקכלין, מהרי"ו, ושנ"ל דמ"מ צריך הכשר או היכר מחשש תקלה.

מ"ש רמ"י דנהגו להתיר בליבון גחלים ובטיחה מועטת ור"ל שניהם משא"כ טיחה עבה כאצבע סגי, עיין ריש סימן תס"א.

בדיעבד אוסר הב"ח באכילה. ונ"ל אם הונח בו מאכל בעין, וע"ש מ"ש בשם מהר"ר הירש שור, וע"ע שו"ת מהר"ם מלובלין סי' ק"ו.

מה שנ"ל אפילו לא הוכשרו והניחו בהם קדירה חמה מותר ולא אמרינן שמא היה מלוכלך, ע' י"ד סי' צ"ב ס"ז הגה ושם ס"ס.

על התנור — ובדיעבד מותר, שו"ת מהר"ם מלובלין סי' ק"ו.

על התנור — וכ"ש תוך הער"ד ואפילו על הזיוין הבולטים מהתנור. ואסור להניח הער"ד בלתי הכשר אע"פ שהסכים שלא להשתמש בה כלל.

מנהג שטות של הנשים שאין מבשלי' כלל תוך התנור מחשש נפילת עפרוריות ואפרוריות לתוכו.

פכ"ג. בהיתוך זכוכית — שני טעמים בדבר, וי"א ה"ה בהיתוך אבר, ועב"ח. וביאור מנא דקוניא מתו' ואגודה ומ"ש הפייט.

כלי חרס הזכים ... שקורין בל"א גילאן נוהגין היתר בחדשים, משא"כ ...

פכ"ה. פגי בשטיפה — ע' במהרי"ל שקנה כלי זכוכי' חדשים, והקפיד מאד לחשש פן נשתמש בהם.

הגה. ומצריכי' הגעלה — ומנהג שלא להגעילם עם שאר כלים, רמ"י.

מדת יין ומלח וכו' ג של חנוני צריך הגעלה. פה לוקחי' בפסח קנקן וכוס קידוש אחר בבה"כ, ומ"מ לצורך קידוש דשבת התרתי אחר הגעלה, ואחר קידוש מצניעו וגונוזו ובחול שוטפו.

מ"ש מהרי"ל לקנות גרות חדשים במקום שמשתמשין בהם אצל האוכלים, ובבית מהר"ש ליבנו גרות חרס, ומ"ש בש"ל דקמ"א ע"ב.

שיוהרו מלילך אל התבשילי' בהם, וכ"כ מהרי"ל שיתלם אותם בקרן זוית, ובנר חרס אפילו ליבון אינו מועיל, ועיין עוד שם מדבר הזה, ובריש סימן תנ"ג הגה.

פכ"ז. שפור ישן — במרדכי מפורש מפני דאין חמץ שנתבטל חזר וניעור, ע"ל סי' תמ"ז ס"ד ובב"ה דכאן כ"ע מודים.

הגה. וכן הברזות — ולא ראיתי מקפידין בזה.

קיצור הלכות

מאכילת עכבר — ואפילו נשיכת אדם בגרגר לא כלום הוא, רמב"ן סי' ק"ג.

הגה. וכן אם וכו' — מ"ש הב"ח להתמיר לאפות הכל לפני פסח והשיג על רמ"י, ולא ראה הגה, גם הנ"ץ השיגו חנם.

מיהו צריך לראות וכו' — בנ"ץ דבלא ביררו וכו' א"צ לראותו וכו', ובגטחון בפסח בכל ענין אסור לכ"ע. שלא יהא ששים — מכלל דלכתחילה בורר הכל וק"ל, וצ"ע על הסמ"ק כמ"ש בסמוך.

פ"ד. מצת מצוה — דוקא דלילה ראשונה, כ"כ ל"ר בשם גיסו החסיד הגאון מוהר"ש מלובלין בן הגאון כמזהר"ר יודא ליב זלה"ה.

פ"ו. שקים שנותנים וכו' — עיין סימן תמ"ב סי"א הגה, ומ"ש סי' תנ"א סי"ח הגה.

שק קמח שנפל עליו מים עיין מה שכתבתי סימן תס"ו ס"ד.

פ"ז. הגה. הרבה שקים — פי' כשמניחן כך ביום שלשין מהם, ג"ל.

פ"ח. הגה. ואנשי מעשה וכו' — כ"כ מרדכי ומהרי"ל וירושלמי, וראיתי ששופכים חטים לאפרכסת ומסייעי מעט.

מעשה בכפר שמצאו חטים שלמי' בקמח, ואמרתי שכל הקמח צריך רקוד ג"פ, ויוהרו מאד פן ימצאו בעיסה או במצה ויאסור הכל, והחמרתי מפני שאינן בעלי תורה.

לא יניחו לגוי כלל להתעסק בקמח של פסח ברחיים מפני שבגדיו מלוכלכים בחמץ כ"ש כשמתעסק לבדו שאוכל לחם ...

סימן תנד

פ"א. לא בפת סובין — השגה על מ"ש הטור בשם רש"י על פת הדראה אפילו כולה סובין, ופלו' דרז"ל איזה גרוע, ומה שנ"ל.

ק"ל כר"ע שאין יוצאין במצה הנלושה ביין שמן ודבש, וכ"פ הרוקח דע"ג, וה"ה בתבלין, עב"י ס"ס תנ"ה ומ"ש שם.

פ"ב. הגה. וכן נראה עיקר — תימה על הרמב"ם ממשנה דחלה.

פלוגתא דרבוותא באם היא סלת נקיה וניכר מצורתה שאין הרועים וכו'.

פ"ג. כל מין חליטה אסור — אם לא לחולה שהוקשה חליו, טור סי' תס"א, ועמ"ש ס"ב.

פ"ד. במצה גזולה — כשהרבה בני אדם אופין יחד יאמר כ"א מי שיגיע מצה שלי וכו', ומ"ש הב"ח דה"ה הטוחנים יאמר כך בקמח, ומה שנ"ל.

פ"ז. נוהגין לשמוץ — וכן יורה גדולה דבס"ו נוהגין לשפכו בזריות תוך רתיחתו וליתן בו תיכף מים קרים, וע' שו"ת רד"ך [מהרד"ך] בית י"ח. במים קרים — מצד הדין אין צריך כמ"ש התר, לכן בדיעבד כשר ואפילו אחר שעה ה'.

ומ"ש ב"ח דיורה גדולה שבה מגעילין אפילו אינה כ"י, ולפני שעה ה' צריך הגעלה תחילה וא"צ גונפא ובסוף עם גונפא.

מה שנ"ל במגעיל אחר שעה ה' צריך גם תחילה גונפא, ע' מהרי"ל, רק שנהגו באבן מלובן ולפיד כמ"ש גם הב"ח.

סימן תנג

פ"א. החיטים וכו' — עמ"ש סי' קס"ח ס"ד בביאור ה' מינין הללו.

הגה. ויש אוסרין — שו"ת ר"י לבית לוי סימן ל"ח שבמקום שנהגו אין להקל כלל. ובהגה' סמ"ק רכ"ב דה"ה חרדל, ר' הגה סי' תס"ד.

ואין אוסרין בדיעבד — עמ"ש סי' ר"ח דיי"מ חטי מניח הוא רייו דידן, וא"כ צ"ע אפילו בדיעבד, ועמ"ש בטורגי מהר"ם לובלין ע"ת.

וכן מותר להדליק וכו' — ומהרי"ל חושש לאסור יע"ש, ועמ"ש לעיל, ושחסידי נישטט היו מקפידים על ליין איל.

וכן מותר לשהות — בת"ה קי"ג אפילו נפל עליהם מים, וצ"ע בשריית קטניות למאכל אוזות.

מותר להשהות — ה"ה לקנות ולמכור ראיתי נוהגין היתר.

זורע אקליז"א ואני"ם וכו' — גם החסיד ביש גוחלין דף י"ד ע"ב הזהיר על קימל ואניס, ובהג' מנהגים דקימל לכ"ע שרי, ע"ע סי' תס"ו ס"ח הגה.

יש מתירין פעל"ד קימל ואוסרים קרא"ם קימל ודמי לדגן, ופה המנהג לאיסור במים המבושלי' בכל עני"ס ופענכיל.

מה שנ"ל דדוקא בעינייהו, משא"כ לתת אותם במים לבשל אם מניחם תוך כיס או מסנן המים שרי וכ"ש לחולה קצת.

שתיית קרייטר וויין, ווארמוט ואלינט וויין אם נבררו העשבים ולא נחתכו בסכין חמץ אין איסור.

פ"ב. אם יש בה טעם דגן — אפילו האורז הרוב, דוקא אורז. וע' טור וב"י, גם בסי' תמ"ב, ובב"ח, ופי' הר"ש מס' חלה פ"ד משנה ב', ובמנ"כ.

פ"ג. אם לא ביררו וכו' — אבל לכתחילה ודאי מברר או מוסיף למעטו משימים, סמ"ק, ושצ"ע מירושלמי רפ"ב דכלאים ומצד עצמו כבהגה.

קיצור הלכות

סימן תנה

ס"א. מבע"י — עיין שו"ת מהרמ"ע [מפאנו] סי' ל"ב. בעלי מעשים שואבין בעצמן ובפרט למצת מצוה, ויחד כלל לילה למצת מצוה בכלי מיוחד וכך יאמר בפה, מהרי"ל, ועמ"מ תקמ"ז וסי' ת"ס ס"ב. אף ת"ח וגדול ישאב בעצמו, ומה שצ"ע מגדול כבוד הבריות, ע' מ"ש ס"ס תרכ"ח.

הגה. יש לכפותו — וכ"ש מקום שהונחו שם דישי לכסותו, ובשעת שאיבה יסגנו, ולא יניחם בכלי נחושת — ראה מגמ' ... דנ"ה ונ"ז ע"ב — מנהגי' מר"י הלבן.

לכפותו — אפילו מוליכן בלילה, עיין תרומת הדשן סי' קט"ו והגה' מנהגי' ס"ח, ובהגה ר"ס תנ"ט. אין לשפוך וכו' — בביאורי רש"ל לסמ"ג דס"ו ע"ג דדוקא למצת מצוה.

נהירגא בנערותי בפראג שהלכתי עם אבי הג' ז"ל לנהר מולט' ... שאיבה ועבר ... מהלך מסויים ... ושם שאב א"א ...

הגה. מבח מת — לשון האגודה ספ"ב אם אין בעיר מי שיתן לו מים שלנו.

או תקופה — הרבה דעות הנאמרים בה ובעניני' ומה שנ"ל, עי"ד סי' קי"ז ס"ה הגה.

להשיב בהם כרזל — כגון יתד חדש ולא ישן, הגה' מנהגי' ומהרי"ל, ושם שיתלנו בחוט שיוכל להוציאו בלי גניעה במים.

ובשל עץ אין להקפיד — ה"ה בשל מתכות המעגולים וכ"ש המיוחדים לכך משנה לשנה.

ס"ב. בפסטיקא — י"מ טייך, וי"מ הלטיר, וכן כתב הבית יוסף.

ס"ג. אין לשין וכו' — אפילו חורו ונתקררו. והא דמים גרופין ר"ל שלא נתחממו כלל רק שנתנו לתוכה המים, רש"ל ותניא דנ"ב ע"א.

מדור גדול — לפי מ"ש צ"ע באינה של נחושת, ושנשתנה נחושת גם בבליעתו בצונן, משא"כ בחמין כמ"ש בבה"ז ודלא כר"י.

מה שצ"ע מה שכתב המרדכי מעשה אירע בפסח וכו', הביאו הב"י, וע"ע ברוקח.

שכח מלשאוב מים לפני י"ט וצריך ללחם ישאוב ע"י גוי ביי"ט אם א"א לישאל מאחר, ובעי"ט האחרון בכה"ג מותר ללוש אף במים שלא לנו, אף דלא משמע כן, מ"מ ראיתי מורין כך.

בין במים שלא לנו אפור — ב"ח פסק דבהנאה מותר כמ"ש בא"ח ודלא כמהר"ם.

ובשעת הדחק וכו' — ב"ח אוסר עכ"פ באכילה, ובשואבו תוך הלילה ולנו מתיר לכתחילה.

יש לפטור עליהם — וכ"פ הגה' מנהגים ס"ז בשם סמ"ק והג"ץ.

לפטור עליהם — אפילו במים חמין, וראה ברורה ממנחות, ומ"ש בה"ג בזה, ומוה נראה דפי' חמין בשעת לישנה.

ס"ה. הגה. ואפילו בדיעבד וכו' — ומ"מ נפל מעט מלח בקמח או לעיסה אין לאסרו בא"א להסירו, וה"ה בפלפלין דבס"ס, ובה"ע צ"ע. קיטוף פני המצה בשומן וביצה ומלח לחולה ולזקן אפילו מצת מצוה שרי.

ס"ו. לש המצה בקצח וכו' — מ"ש התו' ע"פ ופ"ג דמנחות, ומ"ש שם בבה"ז בדעת הראב"ד, דלא כב"י.

ומ"מ אין ליתן בה תבלין — ראה לזה מש"ס אע"פ שהרוקח נקט פלפלין.

סימן תנו

ס"א. אין לשין עיסה גדולה — אע"פ שהתנור גדול והרבה עוזרים, וקלקול מנהג אשכנז בזה.

משיעור חלה — דג' זיידלך בפיהם, ובפולין ג' קווארט, ובאשכנז ג' אכדמאס, הם שיעור חלה בריוח, מהרי"ו.

תק"כ דרהם — דקדוק מדות ומשקולות דומנינו עיין ספר חוט השני, ושם תמצא הרבה דקדוקים וחדושים.

מ"ש במטה משה סי' תקפ"ד דעוגת חלה בין בע"פ בין בכל השנה יעשנה דקה כחררה, וכ"כ הגה' מנהגים בשם תניא.

הפרשת חלה בע"פ יהיה להפריש חלת מצת מצוה מן העיסה, וברכתה ככל השנה, מ"ש ביי"ד ר"ס שכ"ח ובטור רש"ל וב"ח וט"ז.

והמדה מחוקה — ובא"ז ואשר"י ומהרי"ל ושיח יצחק דטוב לעשותה גדושה, ושם בשיח יצחק שיהיה כלי מדוקדק באורך ורוחב ועומק, ע' מהרי"ל.

הגה. וטוב לומר וכו' — וכן בנתינת מים לקמח.

ס"ב. מותר בדיעבד — נ"ל אפילו העיסה גדולה משני עשרונים, אע"פ דיש לדקדק לאיסור מהרא"ש.

ס"ג. ויש אוסרין — בהגה' מנהגים מא"ז דמ"מ אין מוחזין ביד הנשים הנוהגין היתר.

סימן תנו

ס"א. טוב לקרב העיפות — מנהג שטות של כפילות העיסה עצמה.

מנהג שטות של כיסוי העיסה במטפחת, ומ"ש הכל בו

קיצור הלכות

מרב דקדוקים יותר טוב לאפות בערב פסח, ומ"ש הטור והמדקדקי שאופין בע"פ על כל פסח, ושכן נהג רש"ל, ושכ"כ בלחם רב בשם רבו. **אחר שש שעות** — מ"ש הב"ח דלאו דוקא רק משש ומחצה ולמעלה, ושצ"ע דא"כ מטעמי צ"ל אחר שבע ומחצה בע"פ בחול. **שש שעות** — ועיקר קפידא תלי בביעור חמץ, וכ"כ מהרי"ל ממהר"ש, ובמקום דא"א כגון בתנור גדול מיוחד לכל הקהל אין חשש.

סימן תנט

פ"א. אין לשון במקום השמש — (ואפילו בדיעבד אסור), הרא"ש, מש"כ במקום הצל רחוק, ובשעה ששית ג"ל דגם זה אסור. **הגה.** נגר חלון הפתוח — ת"ה קכ"ב, אפילו אין החלון בצד שמשם החמה זורחת. **צריך** השגחה שמקום עמידת האגן נקי ממים ומקמח כ"ש מפוררי עיסה, (ולא יעמוד האגן ע"ג בגד או ע"ג כר וכה"ג, הגה ס"ד). **אגן** הלישה לא יהיה בו טלאי כלל, מהרי"ל. ויש למנוע מליקח אגן נחושת, עמ"ש ריש סימן תנ"ה. **אחר** שגלקח העיסה מן האגן תיכף ירחצנו וידיחנו יפה יפה, או יחזיר ויתן בו קמח תיכף וילוש בו, מהרי"ל. **מצה** שכל העשיה היה לשם [מצה שמורה] ונתחמצה, מ"מ מותר לאוכלה לפני ע"פ, דאין הומנה רק בקדושה. **הגה.** תחת הרקיע מגולה — ומ"מ בין שמשא לכוכבא אין קפידא, בית יוסף מתרומת הדשן, ועיין לעיל ר"ס תנ"ה. **הולכת** המצות ממקום לישתן אל התנור אין איסור אף אם הוא רחוק קצת, ע' פלא בשו"ת הרשב"א סי' קכ"ד, ומ"מ לא יקרב אל התנור עד שהמרדה פנויה, כי מחום התנור תחמץ בשהיה כל שהו. **פ"ב.** אפילו כל היום אינו מחמץ — וב"ח כתב דיש להחמיר לעצמו שלישת האשה לא תהא יותר ממיל וכו', וכ"כ בש"ג זכרו בעל כנסת הגדולה. **שיעור** מיל הוי חמץ — ב"ח זכר מ"ש הר"ן דכשהאשה שוהת בלישתה יותר מן הראוי מחמץ בפחות והאריך בהוכחה, ע"ש ובש"ל דף קמ"א ע"א ובמטה משה סי' תקפ"א. **רביעית שעה** — מ"ש מהרי"ל יותר משליש וכ"כ הרמב"ם, והרע"ב ב' חומשים, עמ"ש ריש סימן ג"ח הגה. **הגה.** שהשהיות מצטרפות — מ"ש מהרא"י דבעיטות

בטעמו בשם הר"ן, ומ"ש בהקדמת ספר ג"ש שיבוש. **יהיו** אם ישהה קצת בהפרשת חלה ובקירוב העיסה שאל יניח ידו מהם מלהתעסק. **והפל מצרפן** — בב"ח בעי ג"כ שיגעו יחד, ע' במג"ד. **מ"ש רמ"י** והוא בטור י"ד סי' שכ"ה שלא יצא מהם למעלה מהסל או יכסם במפה, ומ"ש בט"ז ובס' נה"כ. שם בט"ז שאם אין בכל אחד כשיעור ויש קפיד' כגון ששני העיסו' לשני ב"ב או שזה נקי ולבן מהשני או שני עיסות מצוה לא מהני אפילו נשיכה לצרפן, מש"כ דעת רמ"י ודעת ש"כ שם. **הגה.** יפריש אחר כך — בטור אפילו אכל קצת, וגדולה מזה ע' בס' תק"ו ס"ג ובהגה, והב"ח תמה בזה על הטור. **ואפילו צירוף פל וכו'** — מ"ש הרא"ש וכ"פ הב"ח דסגי בסמוכי אע"פ שאינם נוגעים, ורש"ל בעי צירוף סל, ע' בשו"ת שלו ג"ח וע"ט, ובט"ז ונקה"כ. **מ"ש הב"ח** לתרץ דברי הרא"ש דלצירוף יחד שתי עיסות שנאפו ובכ"א שיעור חלה בעי עכ"פ הקפה, ופלפלא חריפתא בדברי ב"ח והמסקנא. **מ"ש רש"ל** בתשובה שיפריש מצה שלימה לחלה בשבת. **פ"ב.** לא יקרא שם — מ"ש מהרי"ל ובמטה משה סי' תקפ"ה דיפריש עוגה קטנה וכו', ובמהרי"ל אפילו נחרכה בתנור וכו'. השגה על הג"ל, ויותר טוב שלא להפריש עוגה כלל, ומ"מ תיכף אחר שנאפו לכתחילה מצוה להפריש כאופן דין שכח. **מה** שביטל פה מנהג שנזרקו החלות על האש שברחוב ובאו לידי בזיון ואכילת כלבים. **מ"ש** במטה משה סי' תקצ"א בשם מהרי"ל דיעשה לו מדורה בפני עצמו, וכ"כ בהגה בי"ד ס"ס שכ"ב. **ע"ש** במ"מ סי' תקפ"ט ספק הפריש מפריש בלא ברכה. **מ"ש** ע"ש [עוד שם] תקפ"ח בשכח ליטול חלה ממצת מצוה שיפריש בליל הסדר יע"ש, וכ"כ במנהגים ורמ"י, ומה שצ"ע מאד בזה, ושלכן יפריש מבע"י. **הגה.** ואם יש כהן קטן — פחות מבן ט', ב"י מר' ירוחם. **וי"א** שאין מאכילין וכו' — מהרי"ו, ובמטה משה סי' תקפ"ו, וכ"פ רש"ל, ב"ח, וכן המנהג, עט"ז ביורה דעה סי' שכ"ב ס"ה. **וי"א** דמותר ב"י וכו' — כ"כ הר"ן. הא דקשה לכאורה על זה מש"ס, ומה שכתב הג"ץ ומה שגלע"ד.

סימן תנח

מה שהיו נוהגין גדולי הקדמוני' לאפות בלילי הסדר, ומ"ש במטה משה סי' תקצ"ח תקצ"ט שאל יאפו או ספק, וכן מ"ש הגה' מנהגים.

קיצור הלכות

ורידוד מבטל שהיות מה שאין כן ניקור, ושהרמ"י שגה ברידוד.

מ"ש ב"ח דמהרי"ל לא ס"ל ביטול השהיות, ומ"ש עוד מהרי"ל דשפשוף ידים על המצות גרע טפי מביטולן, ובמטה משה תקפ"א דהנחת מגלגלת על העיסה והמצות לא יועיל.

ונתחמם בידים — ר"ל בכל מצה ומצה לפני הניקור, ותוכחה על מיני הציורים ומכ"ש ממצת מצוה.

א"א הגאון החסיד זלה"ה היו לו יתידות של ברזל משנה לשנה ומלבנם בין לישא ללישה.

עוד הקפיד שהניקור יהיה ביושר לא באלכסון ובכח מעבר לעבר, ולא יגער זה בזה, ולא ינקר בצד זה רצופות רק פעם במקום זה וכו'.

והחמיצה אחת — ברור דמיירי בדלא שהו בההיא טפי מבהאי, ולא דמי למה דק"ל דאין מחזיקין איסור ממקום למקום כבהגה ס"י תמ"ז סעיף י"א, דשם שייך לומר כאן גמצא וכו'. וצ"ע דא"כ ה"ה במצה אחת שאין לתלות חימוצה בדבר ... דכל עיסה ההיא יאסרו מצותיה.

האוכלו פטור — ומ"מ אסור כשמכין עליה וקולו נשמע, ב"ח.

פטור — צ"ע דהלכתא למשיחא, וטפי הל"ל דמותר כהנאה כבש"ס פ"ג דף מ"ב ע"א.

הגה. כרי שהעסק יבטל החמוץ — כ"כ רוקח ומהרי"ל, ומוזה צ"ע על מ"ש ב"ח דמהרי"ל לא ס"ל ביטול השהיות.

ס"ג. הגה. ומיהו בעברה וכו' — גשמע דלכתחילה בעי, וכ"פ ב"ח, ומעולם לא ראיתי מדקדיקין בזה.

ס"ד. הגה. יגרים תמיד — ותיכף אחר הנחתם מידו. ובמיעוט עוזרים ומגלגלים בא המנהג הרע שמניחם בלי גרירה עד לבסוף.

ותיקין לוקחין מגלגלים מאבן גלל חלק, ועכ"פ יבחר לעשותם מעץ קשה שאין בו פירודים ציצין ודלדולים.

עכ"פ למנהג הרע זה מניח מידו מגלגלת ומנקר ואחר זמן חזר ולוקחו הוא או אחר שיעיין בו ויסיר הדיבוק.

מ"ש הב"י ורמ"י ס"ס ת"ס שאין לנקוב שתי חלות בכלי אחד ובכה"ג, מהרי"ל, וב"ח ס"ס תס"א.

יש להזהר שלא לגבל ב' אפיות על מפה אחת ולפחות יהפוך המפה. ואפילו הגעילו השלחן צריך מפה, ותהיה בלי תפירה במקום שמניחים שם הבצק, וכ"ש אם הותר [היתה] קצת תפירה או קרע בשום מקום, ועל כן עכ"פ צריך השלחן הגעלה.

מ"ש בש"ל דף קמ"ב ע"ב שיהיו לו מוכנים שני כלי לישא.

יש להזהר כשמלבנים הסכיני' והמנקרים בין לישא ללישה שלא יהיו עוד חמים בעת שימושם.

הלוקחים המצות האפיות מיד האופה ועסקו בבצק ידיחו ויקנחו ידיהם תחילה.

שיאפה הבצק וכו' — צ"ע דליבון גמור להשתמש בהם אח"כ אסור ב"ט, עיין מה שכתבתי ריש סימן תנ"ב בהגה.

ס"ו. לא יוסיף בה קמח — ולפני הפסח בדיעבד כדאי מהר"ש לסמוך עליו ומותר.

כל זמן שלא נתלחלת כל הקמח ויש קמח סך מסוים בעין מוסיף קמח על קמח.

מ"ש במטה משה ס"י תק"פ דיוהר לכבוד הבית אחר גמר הלישה, ומה שמצא מפירורי עיסה ישרף, ושיש שם ט"ס.

סימן תס

ס"א. ע"י גוי וכו' — דברי הפוסקים באם ישראל עומד ע"ג, וטעם שנהגו להקל באלו, וי"א ה"ה נשים, וברדידה ודקירה מותרים, ע' מג"ד ומג"א, ע' רשב"א ס"י כ"ו.

פסק הב"ח דזקן או חולה או תפוס יוצא במצה שלשה ואפאה גוי בפניו, וע"ש מעשה רב בשם הגה' מהרז"ק. וראיתי בכמה קהיל' קדושו' נהגו היתר גם בפירודא ובפולדא. וראיתי שיהודי עומד אצל הגוי הרודה ומהפך המצה אחר רדיה ראשונה מעבר לעבר כנכון, ג"ל שזה עיקר ההיתר דהוי מסייע ומהני גבי ס"ת ציצית ותפלין, ואע"פ שנהגו בה בכל המצות, מ"מ ג"ל שעיקרו בא ממצות מצוה. ואפשר שאותן שאין מקפידין גם על [זה] ס"ל דנתינה על המרדה ג"כ מקרי מסייע.

ס"ב. הרא"ש היה וכו' — עמ"ש ריש סימן תנ"ה וס"י תרכ"ח.

ס"ג. הלש אחר זמן איפור — בב"ח דה"ה בלפניו.

אני מבטל אותם — לשון מהרי"ל יהא הפקר ואני וכו'.

ס"ד. אין עושין סריקין וכו' — בימי הפסח ואם עשה יוצאין בהם, גמ'. וצ"ע על מ"ש ר"י דמשמע כך בגמ'.

כמין חיה ועוף — וברוקח ס"י ר"פ דאסור לשוברן ב"ט, ועמ"ש ס"י ש"מ סעיף ג' הגה. ועמ"ש ס"י תנ"ט ס"ב, וס"י תע"ה ס"ו הגה.

חיה ועוף — ג"ל דסמכו העולם דדוקא כמין בעל חיים שצריך זמן רב אסור, ובהגה' סמ"ק דסמכו על מ"ש ריצב"א דברקיקין מותר.

קיצור הלכות

פ"ה. פת עבה טפה — התנצל בעד הטור למה לא הוכיר, ושצ"ע על ר"י שזכרו וישוב לזה, ושצ"ע על הטור במ"ש בפ"י פת עבה. פ"ז. אין ליתן ביצים וכו' — ומ"מ מצא אבן או צרור במצה לא נאסרה דאין דבר קטן כזה מעכב, ועוד די"ל דיעבר שאני.

סימן תסא

פ"א. כשיפיקהו כדי לאפות בו — והסקה אחת עולה לכאן ולכאן, ועיין סימן תקט"ט ס"ה, והכי מוכח בהגה פה.

קרקע חדש — בעובי אצבע, רמ"י.

אין להבעיר האש בתנור בקש, וחמי הגאון היה קוצץ ראשי שבולין לפני י"ט לצורך הבערה גם בבישול, ויש נמנעין שלא להבעיר בהם, ע' הגה ס"ס תס"ה. הגה. לחזור ולהפיק — ומ"מ נוהגין ללבן כלי חמץ בתנור שהוסק לאפיית המצות, ועמ"ש סי' תס"ו סעיף י"א הגה.

פ"ב. טפסא — ע' טור וב"י דין חליטה וטיגון, ונקוט מנייהו דשריגן לחולה ע"פ רופאים בא"א בטחינת מצה, עיין סימן תנ"ד ס"ג.

מ"ש ר' ירוחם דאסור לעשות תבשיל לתינוק מקמח אע"פ שנתייבש בתנור, עיין סימן תס"ג ס"ג.

פ"ג. אין חוטין נמשכין וכו' — כתב הב"ח שהוא כשקרמה פניה. ואם חוטין נמשכין ואפילו ספק אסורה באכילה, שו"ת שארית יוסף סי' מ"ח ע"ס.

הגה. ויש להזהר — ומג"ד אוסר גם במרדה בדיעבד. ס"ד. במצה שרויה — טור ורמ"י כתבו במים, והרוקח מתיר ביין ותבשיל, ובחמין לא, וכ"כ מהרי"ל לאסור שרויה במרק, וצ"ע אם ר"ל חם.

פ"ה. אם אפו וכו' — ורמ"י דלדידן המצות אסורי, וכ"פ ב"ח מרש"ל והם י"א בסי' תס"ז סי"א, וצריך עיון על סתימת ש"ע פה.

מרדה של חמץ שרדה בה מצה אסורה, רש"ל, והשגה על מ"ש רמ"י בזה, ושלפני הפסח יש להקל.

יש להזהר משתיית דובאק המגולגל מפני שטחין בו שכר, ואפילו בעלין מפני מראית עין, ואפילו בחש"מ, וב"י"ט בלאו הכי גמי אסור.

יש להזהר שלא ליתן המצות האפויות בכלי או בשק שהיה בו קמח וכו', מרדכי והג"מ.

הגה. מצה שנתכפלה — הוכיח דבזה וכל כה"ג מבלי השגחה חייב הרודה לשלם אם קיבל שכר.

ודבוקה — דאל"כ מותרת, מהרי"ל, וב"ח אוסר בלא קרם בתוך הכפילה, וא"א ז"ל התיר בקרם וקשה אע"פ שמראיתו לבן, ואסר ברכ.

מקום הדבוק — כתב ב"ח שוברין הדבוק וכו', ושג"ל כל עובי המצה דיינינן לה כחמץ לא לבד קליפת הדיבוק.

מ"ש ב"ח הוציאו מצה בחש"מ מן התנור וטשו פניה והחזירוה ונאפתה מותרת, וע"ס זה ס"ג הגה, וסי' תס"ב ס"ד הגה.

מה שנמצא בפוסקים בנקבים שמוצאין במצות, ומ"ש במג"א אם הנקב חלון סימן שאינו חמץ וקבלתי בהיפך, וקבלת א"א ז"ל מדודו מהר"ח כ"ץ ז"ל בזה.

וראיתי נוהגין שמפררין במורג חרוץ כל מה שיצרך ... יבא לידי חימוץ. תבשילין שנתנו בהם קמח מצות ואח"כ נמצאו נקבים ואם לפני פסח בעת הפירור ימצאו ... ושצל"ע מס' תנ"ט ... ונ"ל דיש לאסור כל המצה אם נמצאו נקבים גדולים הרבה אף לפני הפסח ... בנקב א' אפילו גדול יש להתיר אם שאר המצה יפה כי בא מפני העדר כח גיבול ביד שלא נתחבר יפה, וגדול הדור אחד אמר להניח חתיכות מצה בשאל"י"ט עד שיחתכו בשטח עוביין ... שכיחא וצריך בדיקה ...

שלא יגעו זה בזה — ואף בדיעבד נוטה מהרי"ו לאסור, ורש"ל מתיר בדיעבד.

עוד כתב רש"ל שם מצה כפולה שנשכה במקום כפילתה באחרת אסורה כולה, משא"כ במקום אחר יניח עם הכפולה כדי קליפה ומותרת.

אם לא נאפה היטב באמצעיתה ונשאר מה שקורין וואשי"ר שטריימ"ג מותרת ק"ו מס"ג.

חמי הגאון היה לו סכין מיוחד לבדיקת מצות וכה"ג. עלה עליה קרום וכו' — ה"ה תחתיה, וכל חללים ארוכים שאינם חלקים וגבוהים אין קפידה כלל, כ"ש נמוך לשפה של המצה.

סימן תסב

פ"א. מי פירות — מ"ש דפירות חמוצים בטעם מחמיצין ואין חייבי עליהם כרת, גי' הרי"ף דף רל"ט ע"ב, ועיין עוד שם דף רל"ז ע"ב.

מה דיש לגרוס בפיוט אדיר דר מתוחים יין ודבש ושמן בעיסה מתחמצה, ושמ"מ אין זה מוכרח, עמ"ש סי' תע"א ס"ב.

מ"ש בשו"ת מהר"י טראני סי' ס"ב ומבי"ט סי' רנ"ב דצימוקין השרויים או מבושלי' במים דינייהו כמי

קיצור הלכות

סימן תסז

פ"א. לא ילעוס אדם חטים — ג"ל דבחולה שרינן, ע' במג"א דמ"ש שעבר על כל יראה וכל ימצא לא הבנתי, כי מה חמץ יש בחטים, ודוק.

פ"ב. ומצא בהם ריר — עמ"ש טור בשם הרא"ש ברוק אדם.

פ"ג. מזיעת החומה — כצ"ל, וכ"כ במגן אברהם. ס"ד. נפלו מים וכו' — עב"ח ס"י תנ"ג בדין שק שנשכוהו העכברים בלא אכלו מהקמח, או אכלו בפסח או לפני פסח.

כל מקום המלוחלח — ג"ל שמורגש בו לחות אע"פ שלא בא מים לשם, דקדוק מדברי הר"ן בשם הרא"ה בשם הרמב"ן.

ע"ד שיריק וכו' — ומ"מ בעי ריקוד, ב"ח בשם רש"ל. פ"ה. וכן מי רגלים — אפילו של עכברים, עב"י. ושלע"ד דמי רגלי בהמה ורמש דאינם מכשירי ה"ג אין מחמיצין.

הנה. וחלב — מבאר דמה שהקשה הב"י על הכלבו שכתב דחלב מחמיץ ל"ק מדי, ושצ"ע בחומץ ע"ס תס"ד.

חמאה ניתוכה וכן שומן הניתך מבהמה ועוף לכ"ע אינו מחמיץ בידוע שאין בו מים. בשר יבש שמוזע בשעת הגשמים מחמיץ.

מ"ש הטור בשם הרוקח שק שנתלחלח מצואת תרנגולי אינו מחמיץ ומ"מ ירקדו וכו', והשגה על מ"ש מהר"ח בטעם הדבר.

שרץ מת שנמצא בקמח לפני לישא או בשעת לישא ופרטי חילוקי דיניו.

סימן תסז

פ"א. דגן שנמכר וכו' — מה שקשה על זה מש"ס דמנחות חטין שירדו בעבים.

אלא מוכרו לישראל — דווקא מעט מעט ומודיעו, וכ"כ רמ"י ודלא כנחלת צבי, וכ"כ מג"ד, רק מה שתמה על רש"ל לא הבנתי.

מעט לכל אחד — מש"כ בקמח שהתליע גם זה אסור, ודלא כט"ו וש"כ בי"ד ס"י פ"ד, וכ"כ בנה"ך. וע'

בת"ח פ"ה דע"ז דס"ה דדווקא כאן בדגן דאכתי לא מטי זמן איסורו לכן שרי למכרו לגוי מעט מעט דה"ל ס"ס, דאפילו אם ימכרנו הגוי לישראל אפשר שיאכלנו לפני פסח, משא"כ דבר שנאסר עתה לא שרינו למכור לגוי מעט מעט, והכי מוכח שם.

פ"ב. הנה. אסורות — אפילו להשהותן, וע' רשב"א בשו"ת [ס"י] תפ"ה.

פירות בלי מים, וצ"ע. ובשו"ת המבי"ט ח"א ס"י רנ"ב דיין צימוקי דינו כיון דה"ל מי פירות ואינו מחמיץ. פ"ד. הנה. אין נוהגין ללוש — ובשו"ת ת"י [תומת ישרים] ס"י ק"ח אוסר מדינא.

ואפילו לקטוף וכו' — ולפני רוב אפייתן אסור מדינא, וצ"ע בדיעבד.

לאחר אפייתן — ויוצא בה י"ח מצה, כך ג"ל מש"ס. וגם זה לא ראיתי נוהגין רק בחש"מ לא לפני פסח וה"ל כדברים המותרים וכו'.

פ"ה. הלש עיפה וכו' — מבאר דדוקא בפסח ודלא משמע כך בסמ"ק ס"י רי"ט, והשגה רבה על רמ"ר מ"ש במ"מ בי"ד ס"ס שכ"ט, ע' במגן דוד ואברהם.

פ"ו. חטה שנמצאת — ובנמצא בשומן אוו"ז עש"ל דף קמ"א ע"ב ושו"ת צמח צדק קכ"ב ובמג"א. וע"ע במג"א מה דקשה מס"ו על ס"ג, ומ"ש וא"כ צ"ל שמ"ש לעיל וכו' א"א להולמו.

פ"ו. ומתחמץ — דס"ל דמלח אינו בכלל מי פירות, וכן מסקנת הש"ג בגי' הרי"ף הג"ל.

מ"ש ב"ח חטה שנמצאת במלח לפני הפסח זורקה, בפסח לחה אסורה, יבישה מותרת, ונ"ל דלא אסרינו מה שנמלח בו למפרע, ועבמג"א.

סימן תסג

פ"ג. אין מבשלין הקמח — עיין מה שכתבתי סימן תס"א ס"ב.

כשכולל וכו' — רש"י פי' בפ' כל שעה דף מ' ע"ב כבהגה, ודוקא בנותן לפני רתיחה כבגמ' שם דף ל"ט ע"ב, ומ"ש מהרי"ל בשם מהר"ש בפירושו.

הקדירות החדשות — צ"ע מלת החדשות, ורמ"ר כתב שאסור להשתמש וכו', וצ"ע מה ענין מלילה לזה, ועס"ס תק"ב בהגה ובמג"א פה.

אין מבשלין בהם — אפילו קמח של מיני קטניות, ודלא כטור.

אלא מצה אפויה — והוא פי' חסיסי להרי"ף והרא"ש, ודלא כפי' רש"י ופי' תר' בשם הערוך.

סימן תסד

ובשאר מיני טבולין — אפילו של חומץ, ש"ס, וטעם מאי נאסרנו מלאכלו מיד.

סימן תסה

פ"א. אין שורין מורסן — אפילו יאכלנו מיד, עיטור, וע' רמ"י.

הלכות פסח סימן תסז

תנז

קיצור הלכות

יש להתיר צוקר קנדייל לתינוקות שיש להם שיעול הקשה, ומ"מ בצנעה, ואפילו כל צוקר לתינוק ב"י במציצה בחמאה וצוקר הנהוג.

לשים עיגול צוקר בבית הרעי של החש בעצירת גקביו, וכן לעשות קרישטיר מתערובת חמץ שרי, ושקיל וטרי בהא טובא.

אם לשתות קרייטר וויין או אלאנט וויין אין איסור אם לא נהגו בהם איסור.

או נעגליך — מוגמר בלשון אשכנז, דאף נעגליך אין בהם משום חימוץ, עיין לעיל סימן תנ"א סעיף ט"ז.

בספר יוסף אומץ שמקדם היו נוהגין בק"ק פרנקפורט לאכול נעגליך ולא פעפיר ומקורב נהגו בהיפך. פ"ט. הגה. אוסרים הכל — בהג"מ, התבשיל והכלי והכף והכיסוי, ואפילו כף דכלי שני וכ"ש הקערה ואפילו הטעליר שהונח עליו הבשר, ע"ס תמ"ז סוף סעיף ג'.

בב"ח דאפילו כל התבשילין שנתערב בהן מתבשיל זה, ודפשוט הוא, ועמ"ש ריש סימן תמ"ז ופה סוף סעיף י"ב.

פ"י. חטה מבוקעת — ובנתרכה דינה כנתבקה ולכן אנו אין אנו בקיין, ומ"ש הכלבו דנמצאו ג' בכל ענין אסור.

נמצא גרעין מה שקורין וועלש קארין יש לאסור, דדילמא הוא מין שיפון, שהרי בשנת רעבון אופין בהם לחם.

ביום ח' של פסח — וכן נוהגין להשתמש בצונן בכלי שתיה, וע"ל סי' תמ"ז ס"ה הגה, גם מ"ש בסמוך ס"ת.

פ"א. הגה. לאסור אותה מצה — וכ"פ בב"ח וכ"כ מהרי"ל ודלא כרמ"י — אם נאפה בפסח ע"ל סי' תמ"ז ס"ג — רק דאם נטלו מקום החטה ונאפית שאר המצות מותרות, ושאין לשורפה בתנור, ועמ"ש סי' תס"א.

כאן נמצא — יש לדון דבנמצא בכלי שני שלא היה הרוטב כשעירה היס"ב מותר, וע' או"ה כלל כ"ז ד"ג וב"ח ד"ט.

דין נמצא בקערה דכרוב וצונן או בחביות, בשו"ת ר"מ מלובלין ע"ח וביאור דבריו, ועמ"ש בסמוך סי"ב הגה.

מה שנ"ל אף לדברי מהר"ם לובלין [באם] מצאו ג' קונים בקדרתם נאסר כל החבית.

מה שנוהגין בנמצא חטה בתבשיל ביום ח' דפסח שווין התבשיל עד הערב ואוכלין אותו, צל"ע מאין הרגלים.

מ"ש הב"ח דלכתחילה יזהרו אף בזליפה כל דהו כגון הולכת חטים לרחיים ובדיעבד שרי.

הגה. מכח פ"ט — אפילו בזליפה מרובה דמ"מ אין כאן רק חשש חימוץ, נ"ל ודלא כנחלת צבי, ודהוי ס"ס אע"פ שאינו מתהפך.

למה השמיט בש"ע מ"ש האגור עוד דיאכל מקצתו לפני פסח או ימכור, עיין מג"ד.

פ"ד. לפתם חטים — ואפילו מבטן הערימה זו שרי, כ"כ הרשב"א סי' ק"כ וכ"כ רמ"י, וליתא דבהא לא ק"ל כוותי, דבאכילה לא מהני ס"ס כבהגה ס"ב, וכ"פ הב"ח, ועיין סעיף ו'.

דין חטים שנתבקעו ונתייבשו ונתערבו בכרי ואינם ניכרין הלכה למעשה מב"ח, ועיין לעיל סי' תנ"ג ס"ג הגה, ורשב"א תפ"ה.

ישוב נכון על מ"ש הב"ח דלא ק"ל כמ"ש ראבי"ה דאם אכלו ממנו לפני פסח וכו', ותמה מאד על הראבי"ה מצד אחר, ודלא ק"ל כוותי.

פ"ו. חטים מבוקעות וכו' — יש לקיים זה אע"פ דלא ק"ל להתיר ס"ס באכילה כמ"ש סעיף ד'.

מ"ש הר"ן שלא מלאו לבו להתיר לטחון יחד מבוקעות ושאינם מבוקעות אפילו בששים, ודלא קשיא מרשב"א תפ"ה, ועע"ש סי' תתל"א.

פ"ח. הגה. מן הפזורה — ערמ"י, עיין מגן דוד ואברהם, ומהרי"ל מחמיר גם בזה, וכ"פ סמ"ק וב"ח, וכן המנהג ישן פה אפילו רדהו ישראל בסכין י"ט, וכ"ש מע"ד, ועמ"ש סי' תמ"ז.

ותאנים יבשים — מיהו להניחם על מכה אחר שאין כאן ודאי חמץ שרי, ותמרים שריין אם נקיים הם.

ותאנים יבשים — גם באלו אסר מהרי"ל אפילו גדלו בגינתו, וכן ראיתי נוהגין איסור בגבינה אפילו נעשה הכל בכלי פסח מתחילה ועד סוף.

שקורין רוויני — מ"ש מהרי"ל שא' אכל ב' רוויניו שאין להקפיד עליו לתשובה, ושעכ"פ יש להתיר ליולדו במשקה דידה וכן לסתם חולה.

או קטנים — וקיל טפי, ול' הגה' מנהגים פ"ה, ומצאתי דווינדלך מותר, וכ"כ רמ"י דיש מתירין.

וצוקר — מ"ש מהרי"ל אע"פ שמבשלי' הקנים וכו', ומה ששמעתי היפך זה מבקיא', ומעשה שהיה בפרנקפורט, ועיין מגן דוד ואברהם. כתב ה"ה ר"ש גאוויש דמיירי בגרעיני, משא"כ הוט צוקר נוהגין היתר להשהותו, וכ"כ החסיד ר' יוספא האן.

אפילו להשהותו — וכן המנהג אפילו דבר שנתערב בו, ועמ"ש סי' תמ"ב ס"ה, ושצ"ע על מ"ש מהרי"ל להשהותו מותר.

קיצור הלכות

סי'ב. אם מלגו — מ"ש הב"י בשם המרדכי מעשה ומלגו תרנגולת בכלי שני של חמץ ואסורה באכילה.
ובישלו באותם מים — פ"י בשו"ג ומ"מ ידוע שהיה אז החמץ שם, ע' רוקח רצ"א.
יותר — וכ"כ רמ"י, וכתב רש"ל דמיירי בדלא ידוע שנשרה בו מעל"ע.

הגה. שמא אח"כ — אפשר לומר אפילו ידוע שהיה שם שמא או עדיין לא נתבקעה, מסוגיא דריש גדה, ועט"ז ריש יורה דעה סק"ו.

מכח פ"פ — וא"כ ה"ה נמצא חטה אצל התרנגולת בקערה, שם במרדכי ורמ"י, וע' הגה' מנהגים ע"א, ולפי המנהג דוקא בשבורה.

או בחמה שלמה — פלפלא חריפתא מכמה פוסקים ומשניות בידי עיכול ושיעורו לפי הנבלע או נאכל. ואפילו אם התרנגולת סגורה בחדר וניזון' בשאר דברים והחדר בדוק מחמץ כמה ימים אין לסמוך על מ"ש בעופות ודגים כדי שיפול לאור וע"כ בטל טעמה ונתעכלה, דשמא מצאה בויות וחור דרך ניקורה, ועוד שהרי חזינן דג ניצוד בביבר כמה ימים ונמצא במעייהם דג שלם, לכן לא סמכין להקל. א"נ י"ל נשתנו העתים כמו שכתבו התו' והפוסקים בכמה דוכתי, ומפני שהחטה לפנינו דמי לודאי טריפה אע"פ ששהה י"ב חודש, ע' בש"כ בי"ד סי' נ"ז סי"ח בהגה.

אין לאסור מפיקא — ביאור זה, ומ"ש הב"י פה וסי' תמ"ב מא"ח חטה או שעורה שנמצא במי שריה בעוד הבשר שם וכו'.
מ"ש בשו"ת צ"צ [סי'] ל' בשר שהודח באחרונה במים שמעורב בו מעט שכר אסור.
מיהו אם נתערבו התערובות — עמ"ש ריש סימן תמ"ז ובסמוך ס"ט דב"ח אוסרו באכילה, ותילי תילים בדינים אלה, ע' בנה"ך סי' צ"ב.

סי'נ. בת יומא — זה הוסיף הב"י לפי מ"ש בסי' תמ"ז ס"י, ולדידן אין חילוק כבהגה שם. בתוך הפסח — אירידה קאי, ובירדו לפני הפסח בטלים בס', ב"י ורמ"י, אבל הב"ח אוסר לכתחילה, עמג"ד.

סי'ד. קודם מליחה — וכן אחר הדחה אחרונה, רמ"י, (ער"ס תנ"ב הגה).
הגה. כל מה שנמלח — ובב"ח שכן קיבל מרביותיו, ע"ע שו"ת משאת בנימין סי' ס"ט, וכ"פ רש"ל ע"ט, ושו"ת שארית יוסף מ"ו ממהר"י כהן מקראקא, ובי"ד סי' ק"ה סי"ט סוף הגה'.

אותה חתיכה כולה — ואפילו לפני פסח באין בה ששים, שו"ת מהר"ם מלובלין צ"א.
סי'א. הגה. וכן הוא המנהג — וכ"כ הרוקח ובש"ג דף רמ"ד ע"ב, ובמנהגים אוסר, ובלחם רב בשם גיסו מהר"ש ז"ל שאין ליתן בגדים לכובסת גויה. פ"ג. קודם חצות וכו' — בלילה שרי כראב"י ריש פסחים.
פ"ד. ההולך למקום שעושין וכו' — זהו שיטת רמב"ם, משא"כ שיטת הטור והרא"ש, והוא כמ"ש בש"ע ריש סימן תקע"ד, וביותר דעה ס"ס רי"ד, והשגה על מ"ש שם הש"ך.
שרעתו לחזור — אפילו עקר דירתו מפני נוגשיו וכו' ג, משא"כ דביש ליה בהאי מתא או קיבל רבנות אפילו עדיין חוקת מקומו קיים לו, ואורח שאינו ב"ב בשום מקום, פשיטא שנוהג כמקום שעובר שם. בין להקל — משמע דעושה מלאכה בצנעה, והתר' כתבו דעשיית מלאכה אסור מ"מ דלא שייך ביה צנעה, עיין סוף סימן תצ"ו.
פ"ה. הפסחים — מהר"ו אוסר כל היום להסתפר

ע"י קליפה — שו"ת משאת בנימין [סי'] ס"ט [כתב] דא"צ קליפה ודי חומרא לאסור החתיכה כולה, וכ"פ רמ"א בשו"ת כ"ח וצ', וכ"פ נחלת צבי רק דאפילו לא נתרככה וכו'. ונ"ל להחמיר בנמצא בציר המלח דה"ל כבוש אע"פ דמקילין במלוח מכח ספק, וצ"ע.

פ"ו. לפי שכשמהפכים — לדידן א"צ לטעם זה, עסט"ז, ע' י"ד סי' ק"ה ס"ז.

פ"ז. שנמצא בזפק — ומ"מ לכתחילה יש להסיר הזפק לפני ההבהוב אפילו בקש, ועמ"ש ס"ס תס"ה.

העוף יותר — דעור הזפק לקליפה יחשב, ר"ן. ומ"ש דאין הטעם יוצא ע"י הבהוב מעט, וכ"כ הנחלת צבי, צ"ע מנא להו, וב"ח אוסר כל העוף.

מ"ש הרוקח [סי'] רצ"א הובא בב"י מצא בדלי שבשלו במים שבו חתיכות חמץ, וביאורו, ומה שצ"ע. מ"ש מהר"ל בבאר שגפול בו חמץ לפני פסח בטל בס', נ"ל דעכ"פ צריך סינון, עיין סימן תמ"ז ס"ד הגה. עוד אסר מהר"ל לשתות מים מן הדלי ששואבין בה כל השנה, נ"ל דמיירי בקבועה בשלשלת ע"פ הברא.

וכתב עוד הביאו הב"י דיש להזהר לסנון כל המים ששואבין בפסח.
אפילו הנוהגין כל השנה להשתמש בגוים בעניני מאכלים לשלוח על ידם ומסייעי' בתיקון בישולם צריך למנוע בפסח כי המה אוכלים לחם וכו' ג ומפררין, גם לבושם מלוכלכי' בחמץ.

סימן תסח

סי'א. הגה. וכן הוא המנהג — וכ"כ הרוקח ובש"ג דף רמ"ד ע"ב, ובמנהגים אוסר, ובלחם רב בשם גיסו מהר"ש ז"ל שאין ליתן בגדים לכובסת גויה. פ"ג. קודם חצות וכו' — בלילה שרי כראב"י ריש פסחים.

פ"ד. ההולך למקום שעושין וכו' — זהו שיטת רמב"ם, משא"כ שיטת הטור והרא"ש, והוא כמ"ש בש"ע ריש סימן תקע"ד, וביותר דעה ס"ס רי"ד, והשגה על מ"ש שם הש"ך.

פ"ד. קודם מליחה — וכן אחר הדחה אחרונה, רמ"י, (ער"ס תנ"ב הגה).
הגה. כל מה שנמלח — ובב"ח שכן קיבל מרביותיו, ע"ע שו"ת משאת בנימין סי' ס"ט, וכ"פ רש"ל ע"ט, ושו"ת שארית יוסף מ"ו ממהר"י כהן מקראקא, ובי"ד סי' ק"ה סי"ט סוף הגה'.

אותה חתיכה כולה — ואפילו לפני פסח באין בה ששים, שו"ת מהר"ם מלובלין צ"א.

הגה. כל מה שנמלח — ובב"ח שכן קיבל מרביותיו, ע"ע שו"ת משאת בנימין סי' ס"ט, וכ"פ רש"ל ע"ט, ושו"ת שארית יוסף מ"ו ממהר"י כהן מקראקא, ובי"ד סי' ק"ה סי"ט סוף הגה'.

אותה חתיכה כולה — ואפילו לפני פסח באין בה ששים, שו"ת מהר"ם מלובלין צ"א.

קיצור הלכות

הגה. כשאם בכור — ובמטה משה תקס"א ובמהרי"ל ממהר"ש דמ"מ תעניתו עולה גם בעד בנו, ולכן הקלתי והתירתי למעוברת שהגיע פרקה וגם בעלה היה בכור.

הוא מתענה — ומ"מ אם תרצה תתענה היא. ובבכור לאם נ"ל דעדיף שתתענה היא וכ"ש להיפך. מה שנ"ל באשתו מעוברת והוי ספק בכור בין לו בין לה שיש להתענות, וראיה מאוני פטרי רחמתיים וכו'. בעלי ברית ונשיהם מותרים בתענית זה, ואם כבר הוקבע יתירו נדרם, ואם ירצו יקדימו יום א' לנהגין להתענות בניסן.

סימן תעא

פ"א. משעה י' — וברי"ף משמע משעה ט', ובש"ג ריש פרק ערבי פסחים דכ"ב סמ"ג ומיימוני, וצ"ע על הב"י דלא זכר דבר. ויין מעט — וזקני הגאון בפמ"ח מספרו גבורות ישראל הוכיח כדעת הטור דשרי בכל ענין מסוגי' הש"ס. יין הרבה — דקדק מש"ס דכל דטפי משני רוב רביעי' מיינות שלהם מקרי חמרא טובא מגריר גריר. מ"ש במנהגים דנוהגין לאכול מאכלי חלב בע"פ כדי שישנו ביום וינערו בלילה.

פ"ב. מותר לאכול מצה עשירה — דברי בעל ספר ג"י פמ"ח ביאור מצה עשירה בזה, וטעם

דאין יוצאין י"ח בה כבר"ס תס"ב, ומחטט אחריו. הגה. למעט באכילת מצה — לשון הכל בו דבב"י סי' תפ"א למעט באכילה.

שלא לאכול חזרת — ה"ה טיבול שפיק ... גמנעים, משא"כ לפתות אדומים בחומץ ושלאט"ן, כ"ש ירקות מחותכי' דק דק ... שאין למנוע לאפוקי ממנהג שנהגו ...

שלא לפרר — צ"ע על מ"ש במטה משה סי' תקנ"ח דין זה כשחל ע"פ בשבת, ע"ש דיש בו ט"ס.

מצה שנאפה וכו' — ובנתבשלה שמא שרי אע"פ דיש בו פרוסות כזית, וראיה מסי' תס"א ס"ד, כ"כ בג"י שם דכ"ו ע"א.

פ"ג. הגה. ולגלח בעי"ט — עמ"ש סי' תס"ח ס"ה. בגדים נאים כמו בשבת — ע"ס תקכ"ט שיהיו יותר נאים של י"ט משל שבת.

מ"ש בסדר היום דף ס"ג ע"א הובא בש"ל דף קמ"ב ע"א שבע"פ יתעסק בלימוד דיני קרבן פסח, וע"ע בהגה' יש נוחלין דף י"ב ע"ב.

סימן תעב

פ"א. אבל לא יאמר קידוש וכו' — ת"ה סי' קל"ז, וע' מהרי"ל.

אפילו מגוי, וב"ח אוסר ע"י ישראל אחר חצות אפילו בחנם ומיקל ע"י גוי, וע' ביורה דעה סי' שצ"ט ס"ו הגה, ומטה משה תקס"ה.

בהגה' מהרי"ל דערב י"ט אוסר גם בנטילת צפורנים. חל ע"פ בשבת מותר בע"ש, והרצ"ה להחמיר משום לא פלוג יחמיר, מהרי"ל.

והפריים — אפילו מגלחין לגוים, וזה פשוט. הגה. ואם התחיל מבקעי' — ר"ל יום י"ג, ולדידהו בנהגו לעשות הכל מותר אפילו להתחיל לפני חצות, ואח"כ אפילו לגמור כלם אסורי'.

פ"ח. גורפין זבל — פי' רש"י ומשליך לחוץ, וא"כ כ"ש דמוציאין הובל שבחצר, וק"ל הלכה כרבא דמוקי הא והא בחש"מ, ולכן השמיט הרמב"ם הא דבס"ט ותמה הב"י, וע' מהר"ל"ח.

פ"י. מוליכין ומביאין וכו' — אפילו מאמינו, משא"כ בחש"מ כבס"ס תקל"ד, ואזל הרמב"ם לטעמיה.

הגה. ונהגו שלא להקזי' — ויש להקפיד אפילו בקרני מציצה, דינין מהרי"ו י"ט, ועמ"ש עניני הקזה סי' תר"מ ס"ג.

סימן תסט

פ"א. על שום בהמה — פי' אפילו פרה ושור, ב"י, ואפילו חיה ועוף, רוקח ורמ"י ומהרי"ל, ומה דקשה על חיה מש"ס דתמורה וישבו.

בשר זה לפסח — וכן כשמולחין ומיבשי' נזהרין באשכנז לומר ליי"ט, הרא"ש וטור, וכ"כ רמ"י. משיג ביד חזקה על מ"ש הב"ח דאף בדיעבד הבשר צריך קבורה ואסור בהנאה, וא"כ בחי צ"ע, רק בדיעבד שרי, והכי משמע במהרי"ל.

מה שנ"ל בדיעבד שאמר בשר זה וכו' אין לאכלו צלי אפילו במקום שנהגו היתר כבס"י תע"ו, דקדוק מש"ס.

חמץ אלו — וה"ה דגים, ב"ח.

סימן תע

ס"א. בין בכור מאב — ולכן אפילו בא אחר הנפל אא"כ היה בן ט' והוציא רוב ראשו חי כבח"מ סי' רע"ז, ע' שו"ת חוט השני כ"ה.

הגה. ואין המנהג כן — מהרי"ל, ובב"ח דנכון לנהוג כן, וכ"כ במנהגים.

מ"ש בטור גדול הבית פטור מלהתענות, וכ"פ שו"ת מהרי"ל י"ד, וא"א הגאון התענה מאז היה לאב"ד.

פ"ב. ביום ה' — והורה מהר"ם לטעום מידי לפני הבדיקה, מהרי"ל, וש"ג דף רמ"ח ע"ב.

קיצור הלכות

- פ"ב.** שישב בהפיכה — בב"ח דאבל כל י"ב לא יסב. ראיתי רבתי ואבותי לובשים קיטל וסרגניו בל"א כשעושין הסדר, וכ"כ התשב"ץ והג"מ פ"ל דהל' שבת והגה' מנהגים פ"ה.
- [מ"ש]** בעל ספר גבורות ישראל פרק מ"ט ריש דף ס' דד' כוסות מעכבין זה את זה.
- פ"ג.** לא יפה על גבו — ובדיעבד יצא בכל אלו, ב"ח. הגה. ואין חילוק בין אפר וכו' — ור"ל שמיסב על שמאל כל אדם, והג"י שדי ביה נרגא וחלק על תה"ד בזה.
- פ"ד.** אשה א"צ הפיכה — לרשב"ם דוקא אצל בעלה, ולדעת השאלתות ובה"ג אפילו אלמנה וכה"ג.
- אא"כ** היא חשובה — ופי' מורי חביבי ז"ל עשירה שהכניסה לבעלה ב' שפחות, תניא.
- פ"ה.** בן אצל אביו צריך הפיכה — ויטול רשותו, ובפ"ו דובחים דס"ג ומנחות ד"ט מוכח דאין מדרך ארץ שתלמיד יאכל במקום רבו.
- אפילו** הוא רבו מובהק — בג"י דחי זה בטוב טעם. תלמיד לפני רבו א"צ הפיכה — ואסור, וברבו שאינו מובהק שרי בגטילת רשות, ב"ח וג"י.
- עבד** אצל אדוניו אינו מסיב, ב"י מסמ"ק.
- ובלומד** אומנות אצל רבו צריך הפיכה, ש"ס ורמ"י.
- ות"ח** מופלג וכו' — ג"י השיג וכתב על זה דדוקא ברב של העיר.
- פ"ו.** הגה. דאין דרך להפכ וכו' — וא"א הגאון לעת זקנותו לא הסב כנהוג רק ישב על כרים חשובים על כסאו ועל ראשו וכו'.
- וני"ל** אם לא שתה וכו' — צ"ע דכ"כ הרא"ש מקמי דאסיק, הובא בב"י סי' תע"ט, וכ"כ במ"מ תרכ"א.
- שנראה** כמוסיף וכו' — הם דברי הרא"ש, ולא ידעתי מה זה יתלונן מג"ד על רמ"א, ודוק. גם מ"ש במג"א לא נהירא, שהרי לא כ"כ הרא"ש רק בכוס ד', ע"ש.
- וישתה** בלא ברכה — תמה על זה הא לדידן לא היה כוונתו בברכת בפה"ג רק לכוס א', וכ"כ בג"י, דבלא היה דעתו וכו' מברך, ובסי' תע"ג כתב הב"ח דמפני ספק ברכה אף ב' כוסות הראשונים לא יחזור וישתה.
- וכן באכילת מצה** — מ"ש ב"ח דר"ל למצוה מן המובחר ומ"מ יצא, ותמיה על זה מש"ס ומיניה וביה.
- פ"ח.** זה אחר זה — ואם הפסיק בהם בדברי הגדה יצא, נ"ל.
- שתאן** דרך שפופרת עיין מה שכתבתי סי' תע"ה ס"ג.
- פ"ט.** שותין ממנו כ"כ בני אדם — ואם הוא שתה ממנו ד"פ [ד' פעמים] רביעי' בלי מזיגה בין זה לזה ג"ל דלא יצא, ועל"ק סי' תע"ט הגה. כמה רביעי' — ומ"ש הב"ח וג"י דגם לכתחילה ימלא רק רובו וישתה כולו ולפחות רובו, ושצל"ע, ובפרט בכוס של בהמ"ז דמלא בעינן.
- מ"ש** הב"ח שבמדינות שהיין ביוקר ושותין מעט יזהרו ליקח כוס קטן המחזיק רק רביעית.
- הגה.** וצריך לשתות וכו' — יש סברא לשתותו שיעור בפ"א טפי עדיף, ויש סברא לשתותו בג' פעמים ואין בזה משום גסות רוח ורעבתנות.
- שלא** בהפסק גדול — עיין ס"ס תרי"ב, ותימה על מהרי"ל דמפרש לדברי הרוקח שלא יפסיק בדברים, ועיין סימן תע"ה סוף סעיף א'.
- סי"א.** אחר יין אדום — עמ"ש סי' קע"ה ס"ב הגה. סי"ב. יוצאין ביין מבושל — עמ"ש בסי' רע"ב ס"ח, וע' במהרי"ל דפסח.
- סי"ד.** גם הנשים — ביאור מ"ש שאף הם היו, ומה שהקשה על זה המרדכי ומה שנל"ל, ודין עבדים בזה.
- פ"י.** תינוקות שהגיעו לחינוך — הרא"ש. ומהרי"ל כתב אפילו לא הגיע לחינוך, ומנהגנו אפילו לקטן בן יומו וכוס לאלי'.
- פ"יז.** קליות — מ"ש רש"י קלי מחטים ישני', והוסיף הרשב"ם דחדש אסור, וביאור קלי ודין חדש.

סימן תעג

- פ"א.** יקנה"ז — מ"ש אגודה במנהג מענץ וקלוגיא לברך ג"כ על ההדס כדעת רגמ"ה, נשתקע המנהג ועמ"ש. ועשו"ת רמ"ע י"ח דשפת יתר הוא במ"ש הבדלת ואת יום השביעי וכו'.
- ואח"כ** יבדיל — לדידן אחר שבירך בפה"ג, ע"ס תע"ד. מ"ש במחזורי ויניציאה נזכר אחר אכילת ירקות י"א מבדיל מיד וי"א אחר גאל ישראל.
- מה** שנ"ל דבשכח נר מברך כשיזכר, ושכח שהחייגו סומך על ברכת אשר גאלנו, ושאר י"ט מברך כשזכר.
- הגה.** אין ליטול — מ"ש הטור שיסך רגליו או ישפשף, כך הגיה בכ"ה [בעל כנסת הגדולה], וכ"כ רש"ל, ושאו אין צריך נטילה דבס"ו, וכ"כ במ"מ תרכ"ה, משא"כ בב"ח, ועיין נחלת צבי.
- מ"ש** שו"ת מהר"ם מלובלין ע"ג דאונן חייב במצה ומרור וד' כוסות, רק סדר האגדה ישמע מאחר, ובספר יוסף אומץ הלכה למעשה במת בליל ב' דפסח

קיצור הלכות

ובקלחן — קבלתו בזה כמ"ש בליקוטי מ"ב בשם מהר"ש, ועש"ל דקמ"ג ע"א והגה' מנהגים ק"ז, דברי מהרי"ו צ"ע.

הם לחים — ואפילו כמושים. מה שנ"ל להקדים המאוחר בסדר בשביל כמשות זה שלפניו בעליו או יבשותו בקלחו.

לא כבושים — שיעור כבוש. ויש להזהיר לנשים ששורין הירקות ובפרט הקרי"ן במים מעת לעת ויותר.

כפי הסדר — וצל"ע מש"ס בפ' ד' מיתות דכל מקום ששנו חכמים דרך מגין וכו'.

מ"ש בהגה' מנהגים ק"ד ומהרי"ל שאל יקצוץ בעצמו הירקות מגן גוי בגזילה, וער"ס תרמ"ט הגה' וס"ס תרכ"ד דאפילו בדמים.

הגה. נותנים בו מעט חומץ — אין לקלוש בחרוסת בשבת אא"כ כבר עירבו קצת מבע"י, מהרי"ל, ועמ"ש ס"ז הגה. וחומץ הוא מן המובחר, עיין סימן שכ"א סט"ז.

כגון תפוחים תאנים — ומ"ש תאנים עמ"ש סי' תס"ז ס"ח הגה. והרמב"ם הוסיף וגרורות וצימוקין מפני שגם לגפן משולים, גם שקדים צ"ע מנא ליה.

פ"ו. ולא יברך על הנטילה — בסה"י דיברך בלי שם ומלכות, ועמ"ש סי' קנ"ח ס"ד שלוקחין בידים ומנהג שטות הוא, קשל"ה דנ"ה ע"ג.

ויקח מהכרפס — פי' מהרי"ל איפך, ומהרי"ל נמנע מליקח פיטרוזי"ל מספק עולשין, ובירושלמי [שביעית רפ"ט] כרפס שבנהרות ריב"ח"א [ר' יוסי בן חנינא אומר] פיטרוסלין.

מ"ש בס' תניא לא מצא כרפס שהוא אפי"ו יקח צירפוליו או פיטרוסנל"ו או כל ירק שדרכו לאכול חי, ועתי"ט פ"ט דשבת מ"ה. לכן גם מטעם זה לא יקח פיטרוזילין כי אין בו טעם כלל ואין מי שיאכלנו חי.

ומברך בפה"א — עמ"ש בס' ר"ה.

פחות מכזית — בג"י פ"ג דיאכל כזית ומ"מ לא יברך אחריו.

וטובלו בחומץ או במי מלח ואינו מברך וכו' — אפילו אכל כזית ולכן לא יברך על המרור בפה"א, שו"ת רשב"א רמ"א, והשגה על מ"ש הב"י סי' תע"ה ודלא כרשב"א וכו'.

מסקנת הב"ח דיכוון שלא לפטור המרור ויאכל כזית ויברך אחריו, וכן יכוון ג"כ שלא לפטור בהמוציא ויחזור לברך על המרור בפה"א ובורא נפשות רבות, וכ"כ בסה"י.

ויתן חציה — החלק הגדול, מהרי"ל מהר"ש, ועמ"ש ריש סימן תע"ז.

והוציאוהו לבית הטהרה ושמחה בתיבה ע"מ לקברו למחר כדי שאונן יעשה הסדר דתו לא מקרי מוטל לפניו. פ"ג. כמה כוסות — מ"ש הר"ן דבאמצע הכוס לא, ושצ"ע.

פ"ד. מביאין לפני וכו' — מ"ש מהר"י אבן שועיב סימן הסדר נתחכמ"ה ועוד סימני, ומה שיסד א"א הגאון ולה"ה ורש"ל.

כרפס — עס"ו. כתבו האחרונים שכרפס מובחר לפי שרומז על ס' ריבוא שהיו בעבודת פרך, ותמה על ספר המנהיג במ"ש שאות ס' ר"ל סימן פרך, בהלכות פסח סי' ס'.

הגה. או מי מלח — במנהגים דאין לעשותו בשבת, ואם שכח לעשותו מע"ש יקח חומץ, ועמ"ש ס"ה הגה. ושני תבשילין — אפילו פסח במ"ש תר, ומ"מ סי' תר"י. והביצה מבושלת — ואוכלין אותה, מ"מ סי' תר"ן ומהרי"ל כבהגה ס"ס תע"ו ורש"ל וב"ח, וע' בש"ל דף קמ"ב ורש"ל פ"ה.

וה"ה צלויים — ואז אין אוכלין אותה, וע"כ אין צולין ביצה ב"ט, מהרי"ו.

אין להשליך הזרוע אחר הלילות לכלב או לאשפה אחר שיחדה זכר קדשי' רק ישרפנו. נ"ל.

פ"ה. חזרת — הוא לטוגא, מהרי"ל. ושצ"ע במה ששקורין לטיף, ושהיה ישן משל אשתקד, ומ"מ צ"ע ולבי נוקפי לצאת בו, ומ"ש רז"ל תחילתו מתוק וסופו מר ופירושו.

שכחו להוציא מן הארץ מעי"ט קרי"ן שטמנו התייר מהרי"ו להוציא ב"ט, וצ"ע אם ר"ל למרור דוקא, עיין סימן של"ו ס"ו.

אם נוטלין לטיף יש לחקור שלא יהיה לו שם לווי, דמה שקורין אנטיוויא לטיף הוא עולשין וכמ"ש בג"ה.

עולשין — מהרי"ל היה מפקפק שמא הוא פיטרוזילא, וע"כ לא רצה ליקחו לטיבול ראשון, ועמ"ש ס"ו. מה שחלק הב"י על הג"מ במ"ש עולשין קירכל ופי' הוא אנדיווי"א, מצאתי בש"ס עולשין הינדאב"י, רק דבירושלמי כללים משמע דזהו חזרת, וע' מה"ע [מוסף הערוך] ערך אינטיבי"ן.

תמכא — כתב רמ"י במקומו חסא וכמו זעריזך בל' פולין, וליתא רק הוא קריי"ן, וע' י"ד סימן צ"ו ס"ב הגה.

תרחינא — תמה מאד על רש"י שפי' בש"ס סיב הגדל וכו', גם על הרי"ף שפי' הנדקוק"י בתמיהות נפלאות.

מרור — הוא ווערמוט, מהרי"ל מתשב"ץ, וצ"ע בלענה דבהגה.

קיצור הלכות

לאחר מן המסובין — תחת המפה, ויכרוך במטפחת, הגה. באצבעו — בש"י בשם הרוקח בורת, וכ"כ מנהגים צ"ח, ומה שנ"ל טעם לדבר, ושיש טעם נכון לומר בקמיצה.

סימן תעד

פ"א. ואין מברך עליו — וכ"כ בג"י פמ"ט דף ס' ע"ב. הגה. על כל כוס וכוס — נ"ל שיאמר בלחש בשכמל"ו. ברכה אחרונה אין מברכין — בב"ח שיכווין בברכה ראשונה שלא לצאת רק אותה כוס. אין מברכין — ולראבי"ה מברכין אחר כוס אג"ד, ולר"ח ג"ד, וש"מ דאחר רוב רביעית מברכין ברכה אחרונה, ועיין סימן ק"ץ ס"ג.

סימן תעה

פ"א. ויאהזם בידו — פי' שלשתן, תו' ריש דף קי"ו והרא"ש ומ"מ תרמ"ו, וש"ל בשם אגור ומהרי"ל ורמ"י ס"ב.

מהשלימה העליונה — וצל"ע בחל בשבת מסי' רע"ד ס"א הגה, ועמ"ש שם.

בהיסבה ביחד — מה שהקשה הג"י ממ"ש רז"ל כל שאינו בזה אחר זה וכו', וישובו, וביאור סוגיא זו ודקדוקיה.

ביחד — מ"ש הגה' מרדכי דאע"פ דאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה וכו' וביאורו.

אינו יכול — הא יכול טפי עדיף ולא מחזיק כרעבתנות, וכן בשתיית הכוסות בפ"א, עמ"ש סי' תע"ב ס"ט הגה.

ראכל המוציא תחילה — זהו מן השלימה, רמ"י. כזית מרור — תמה מגלן דבעי כזית, ומסיק באין לשנים רק כזית גותן חציו לחבירו, ואפשר דגם במצה.

וישקענה — ביאור קפא דבש"ס [פסחים קט"ו, ב], וביאור גמ' דחסא [פסחים ל"ט, א] דחס רחמנא, ודחסא כרתי [ע"ז י, ב] ע"פ מ"ש בס' שבילי אמונה, ומה שצ"ע.

פלפלא חריפתא אם נשים חייבות בזמן הזה באכילת מרור.

פלפלא חריפתא אם מדקדיקין על קטן שהגיע לחינוך על אכילת מרור בשיעורו.

בכריכה לא זכר כזית לא במצה ולא במרור, ודאי מי שדעתו יפה יקח מכל אחד כזית, אבל איסטניס שיבטל ע"י זה עונג אכילה די"ט ודאפיקומן או שאצטומכתו רעה אין קפידא בשיעורו.

מ"ש מהרי"ל שיש למעך עלי ירקות כי החלל ממעט שיעורו, ושנ"ל ראייה ממס' עוקצין פ"ב מ"ח.

מ"ש — בתשובה שישלשל האפיקומן על כתיפו וילך אנה ואנה, וכה"ג כתב בכל בו מנהג אלימניא והוא אשכנז.

מ"ש עוד בסדר היום סדר פסח זר פלא והפלא ע"פ הסוד, וסיים בעצמו שלא ראה מי שנהג כן.

ויגביה הקערה — או ידחפה, מהר"ש ובתניא, ונוטל כל אחד כוסו בימינו והקערה בשמאלו.

מ"ש במ"מ תר"ל בשם מהרי"ל שעם הגבהת הקערה אוחו המצה בידו וכו' ויאמר הא לחמא ולא כהא או כלחמא.

מ"ש בשו"ת הרא"ש ריש כלל כ"ד למה אין מברכין על סיפור ההגדה, ובכה"ג במהרי"ל על שתיית ד' כוסות.

יש מסירין התבשילין בהגבהת הקערה, וטעות בידם, תו' פרק ערבי פסחים דף קט"ו, טור, רש"ל, ורמ"י, והגה' מנהגים צ"ו, ומ"מ תרל"ג.

פ"ו. הגה. או האשה שואלת — מהרי"ל ודבשאלת למה הגבהת הקערה סגי, ואין זה לתו' פ' ע"פ דקי"ד וקט"ו, ועש"ל דף קמ"ב ע"ב.

מה דמוכח בש"ס דאפילו בלא שאלה רק בסיבב דברים לעניני דיומא סגי.

מ"ש מהר"ל פ' דבטיבול ראשון בשאר ירקות אומרים שבכל הלילות אין אנו חייבים לטבל וכו', והשיגו הב"ח, וכ"כ טור ורמ"י.

מ"ש במ"מ תרל"ט בשם הר"י כשמגיע לאין מפטירין וכו' אוחו בחצי מצה הטמונה ומראה לכל.

הגה. יש להגביה מצה הפרוסה — כ"כ מהרי"ו, ומהרש"ל דרש להגביה השלימה העליונה וכך עשה מהר"ש, ונ"ל כמהרי"ו דעליה מברכין על אכילת מצה.

כשיגיע למרור זה — משא"כ באומרו פסח שהיו וכו' לא יגביה הצלי, ומ"מ יהיה מגולה לנגד.

מ"ש בס' ש"י בשם מהרא"י דאין לומר בלפיכך רק ח' לשונות וא"א מלת לברך, והש"י קיימו.

מ"ש מהרי"ו דכשחל פסח ביום שבת אומרים בליל א' מן הזבחים ומן הפסחים ובליל שני בהיפך וכו', עב"ח ומהרי"ל ומ"מ תרמ"ד ובתו' פרק ערבי פסחים דקי"ו ע"ב.

ונודה לך שיר חדש — כ"כ בש"י, ורמ"י, ובמטה משה בשם תניא, ומנהגים ק'. ובתו' שלפנינו שי"ל שירה חדשה, וכ"כ רש"ל בחכמת שלמה, ובוה טעה הש"י, וכ"כ בס' ש"ל דקמ"ג ע"א וש"י בשם מהרא"י שיאמר ונאמר לפניו הללויה.

קיצור הלכות

הספק מה שאין כן נשברה שניה, נראה לי. מה שהורה מהר"ש נשברו ב' מצות לוקחין השלימה לכל הסדר, מהרי"ל והדרת קודש. נאבדה א' מג' המצות או שכח לסמנה יקח א' ממצות שמאותה עיסה או אחרת.

סימן תעו

מ"א. מקום שנהגו — מ"ש הטור ואשכנז מקום שנהגו איסור, וכ"כ רמ"י על פולין, ועמ"ש סי' תס"ח ס"ד.

מ"ש המרדכי וארצנו מקום שנאסר לאכול צלי, וביאור מ"ש ונראה דרך ביטול מנהג כשר הוא, הובא בטור, ועב"י, ב"ח ונחלת צבי.

מ"ב. הגה. לאכול בסעודה ביצים — מצאתי בספר יוסף פ' תולדות דף ל"ט ע"א זכר לאבלות

אאע"ה שמת בערב פסח, ועמ"ש סי' תע"ג הגה. עוד משום דתרגומו ביעי, וליל זה התחלה למה דרצה בנו ה' ופרקינן. ועוד ג"ל [כמ"ש] הרב רמ"א שהוא כענין מנהג לבישת קיטל שהוא לזכור ביום המיתה לבל תזוח דעתו עליו מפני שמנהגנו כבני מלכים, ע"ל בסי' תע"ב ס"ב.

רק ב' ביבוליה — מהרי"ל, וכן שלא לשתות שני מיני יין לברך הטוב, וכ"כ באגודה סוף פסחים, ע' טור ר"ס תע"ג, ומטה משה [סי'] תרכ"ד ומנהגים.

מ"ש עוד במנהגים ט' אם אירע ליל פסח בו' ימי המשתה.

סימן תעז

מ"א. אוכלים ממצה השמורה — (ויאכלנו) [וישלושהו לאחוריו] בהליכה, עמ"ש סי' תע"ג ס"ו, רש"ל.

כוית כל אחד — ומהרי"ל כתב כביצה, וכ"כ ב"ח פה וסי' תע"ג דיאכל כב' זיתים.

מנהג שהתינוקות גונבין האפיקומן הוא לחבב המצוה, ומ"מ יש פנים למחות ולבטל המנהג.

מ"ב. לא יאכל אפיקומן — לפי מנהגו דב"ה [דברכת המזון] א"צ כוס יותר טוב לחזור וליטול ידיו ויאכל אפיקומן ויברך בה"מ, וכ"כ בנחלת צבי.

הגה. ויחזור ויברך בה"מ ואח"כ ברכת כפה"ג על הכוס — כצ"ל.

מנהג לתלות חתיכה ממצה אפיקומן בכותל זכר ליציאת מצרים, גם מסוגל לשמירה על הדרך כמבואר בספר.

סימן תעח

מ"ב. מי שישן תוך הסעודה — כתב רמ"י ה"ה נתנמנם, ומחא ליה אמוחא.

וטובלה בחרופת — וכ"כ רש"ל, וב"ח, ומהר"ל פ' ובמטה משה [סי'] תרמ"ט שכך נהגו מהר"ש ומהרי"ל, וסיים שמ"כ [שמצא כתוב] שיטבול בראשונה בשני זיתים ויניח א' לכריכה, עמ"ס תע"ו הגה.

ואוכלים — וא"צ לנער החרוסת, ב"ח. בהסיכה — ובדיעבד לא הסב יצא, ע' מהרי"ל.

מ"ב. בראשון כפה"א — עמ"ש ס"ס ר"ה, ואז טובלו בטיבול ראשון ג"כ בחרוסת ודלא כרמ"י סי' תע"ג ס"ו, ב"ח שם.

מ"ג. ידי מצה יצא — ודוקא כשבלען משא"כ לעסן יחד אף ידי מצה לא יצא, תו' פרק ערבי פסחים דף קט"ו ע"ב.

לפי שאין דרך אכילתו בכך — דקדק מש"ס דאין טעם זה נכון רק משום הפסק סיב, ומוזה ג"ל שתה ד' כוסות דרך שפופרת לא יצא.

מצה נא ושרויה, ע"ס תס"א, וכתב מהרי"ל לשרות לזמן מצה ביין.

יש להתיר לחולה ולזמן לפרר לו כזית מצה ואפילו ליתן בו יין שמן ודבש, עיין סוף הגה דבסי' תע"א ס"ב, וצ"ע מס' תס"א ס"ד, וע"ס קס"ח ס"י.

מ"ד. אכל מצה בלא כוונה — אפילו למ"ד מצוה צריכה כוונה, וע' שו"ת רדב"ז כ"ף, ומ"ש סי' ס"ג ס"ד.

אבל אם היה סבור וכו' — עב"י דשיטת ר"י בשם תו' בהיפך, ומה שג"ל דבמתכוין שלא לצאת לכ"ע לא יצא, וסוגיא דכופין אותו וכו'.

מ"ז. הגה. ונהגו לעשות ג' מצות וכו' — בהגה' לבוש ולא יותר, והמנהג לעשות גם ספק מכל עיסה, ובדיעבד בעיסה גדולה אפילו טובא.

מ"ש רמ"י בנתחמצה או נאבדה אחת בדין לחזור ולעשות כל הג' מעיסה אחרת, ומ"ש ב"י מאגור בשם מהרי"ל בס"ס לא משמע כן.

וכתב עוד מהרי"ל שראוי לעשות מצת מצוה ריקקין וקטנים וכו', ועיין סימן ת"ס ס"ד הגה.

ועושיין בהם סימן — מחריצי' ונקבים, רמ"י, וכ"כ בס' סה"י דאותיות אסור לשברן, וג"ל דה"ה כל תמונה, עמ"ש סי' ת"ס ס"ד.

איזה ראשונה — ויאמר ראשונה של מצוה וכו', ומנהגנו לקרותם כהן לוי ישראל וספק, ומותר לחתוך מזו ולעשות אחרת אפילו דחול.

ואופין אותן — וכן לקחת עיסה מן האגן ונתינת הקמח לליל א' קודם לליל ב', וכן חיתוך המצות מן העיסה.

נשברה האחת — לשון האגור אפילו היתה השלישית וביאורו דכ"ש העליונה, ושיותר עדיף ליקח

קיצור הלכות

סימן תפא

פ"א. אחר ד' כופות — לאו דווקא, דה"ה תיכף אחר אכילת אפיקומן, רי"ף הביאו הטור וכ"כ בה"ג.

הגה. וכל המשקין וכו' — וכ"כ מהרי"ו במי תפוחים, ותמיה רבתא על חומרא זו, ושבליל שני עכ"פ נ"ל להקל, עיין בית יוסף ס"ס זה, ורמ"י סי' תפ"ט ס"ט. בב"ח דמי לאקריץ [אפשר דאסור] ואינגבר וואסר שרי, ושל"נ להתיר אפילו מעט יין שרף לכואב באצטומכתו. אחר שישכב ויצמא הכל שרי וכ"ש בצמא מאד, עיין סימן פ"ט ס"ד, ואחר שישן מעט אין חשש כלל. פ"ב. חייב אדם לעסוק וכו' — ובפרט בחבורים על יציאת מצרים כגון ג"י [גבורות ישראל] ומעשה ה', ועסה"י וזבח פסח וכה"ג חבורי האגדה. הגה. רק פרשת שמע — ויברך ברכת המפיל בש"ל דקמ"ג ע"א, והרגיל לקרות כל ק"ש בכל לילה אל ישנה נ"ל. וכן ליל שני. נוהגים שלא להסגיר הבתים בשמירה מעולה וכו', מנהגים בשם א"ז.

סימן תפב

מי שאין לו וכו' — קיצור דברים יש בדין, והכלל שנוטל זה הכוזה לבסוף לאפיקומן, ערמ"י שנחלקו אם יעשה הכריכה.

סימן תפג

פ"א. מקדש על הפת — ומברך ענ"י תחילה. אוכל שאר ירקות — ומברך בפה"א, רמ"י, ופשוט הוא. עד גאל ישראל — טור בשם הרי"ף, עיין בית יוסף ס"ס מא"ח דלא יברך אשר גאלנו וכו' ולא יהללך וכו', ונ"ל פנים לדבריו דא"א שירה וכו'. הגה. שאין עושין קידוש וכו' — וכ"כ בהגה' מנהגים דכוס קידוש לא, וא"כ הוא הדין בין מבושל דבס"י תע"ב סי"ב, ועיין סי' רע"ב ס"ח. כתב רמ"י מי שאין לו יין יחזור אחר צימוקים וישרה אותם במים וכו', ע"ס רע"ב ס"ו, ור"ס תס"ב, וסי' תס"ז ס"ח הגה.

סימן תפד

מאן דבעי לברוכי וכו' — ע' בטור, גם ברמ"י שכתב דרך אחר.

יקרא מלה במלה — עמ"ש סי' רי"ג ס"ב.

סימן תפה

אמר שבעה וכו' — דין נדר במצה ודין נשבע או נדר

הגה. לאחר שהתחילו לאכול האפיקומן — בס' זבח פסח דבזה יש להחמיר בנתגמגמו כולם או יחיד וכן ישנו מקצתם.

לא הוי הפסק — עיין לעיל ס"ס קע"ה ובמהרי"ל בשם מהר"ש דבכל הסעודה הוי שינה הפסק, וכ"פ בס' ג"י פרק מ"ג, וכ"כ בש"י דיש להזהר.

מ"ש רמ"י דלא יאכל בשתי מקומות בלילה זו אפילו רוצה לאכול אפיקומן לבסוף.

סימן תעט

פ"א. אח"כ מוזגין כוס ג' — כוס זה וכוס קידוש צריכי שטיפה והדחה אפילו אינו נוהר כל השנה, רש"ל פ"ח.

ולא ישתה יין בינו וכו' — משום חשש שכרות, וגבי תפלה החמירו דשתה רק רביעית דבס"י צ"ט, ושם בהגה דביינות שלנו מקילין. וצ"ע דבית האבל תקנו ד' כוסות אחר האכילה, יע"ש פ"ק דכתובות, ואין לדמות גזירת חז"ל להדדי.

מצוה לחזור אחר זימון — אפשר דאפילו יחיד אחר שנים, דאל"כ אפילו כל השנה כבר"ס קצ"ג.

מ"ש ב"ח דהא דמצוה ר"ל בתחילת הסעודה, משא"כ לקרא אחר הסעודה לג' טעות הוא, גם בג"י [בגבורות ישראל] פרק ס"ג קרא תגר, ונ"ל אפילו יתנו לו לשתות.

הגה. יכול ליתן לקטן רשות — במהרי"ל באנא אבל לא בהדו, ומ"מ אם הקטן אומרה עונה אחריו, משנה, וכ"כ באגודה.

נשים חייבות בקריאת הלל ועונה אחריהם, מהרי"ל בשם רבינו שמחה.

מצאתי כתוב שמהרי"ל בלילי סדר אומר בברכת המזון הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב ליום שכולו ארוך ליום צדיקים וכו'.

סימן תפ

פ"א. וישתבח עד מעתה ועד עולם ואז יאמר — כצ"ל, והוא דעת מהרמ"ע, הביאו הב"י [סי']

תפ"ו, משא"כ מנהגנו ע"פ מהרי"ל ורמ"י. כתב רש"ל שאין לומר פסוק רננו צדיקים וכו', גם במטה משה סי' תרנ"ז.

בב"ח בשם רש"ל פ"ח שתיכף אחר ישתבח יברך בפה"ג וישתה כוס ד', ובסידורי קלף ישני' אחר כי לו נאה, וע' מטה משה תרנ"ה.

א"א ויהי בחצי הלילה ואמרתם זבח פסח בסוף הפיוטים. הגה. ולפתוח הפתח — אבל מה שנוהגים עבדים ושפחות לעשות דמות אדם וכה"ג דבר מבהיל גופל בפתיחת הפתח הוי רק פריצותא וחוכא.

קיצור הלכות

במרוצ עיין לעיל סימן ת"ח סעיף ד', וסימן תק"ע, ובי"ד סי' רט"ו ובפוסקים אחרונים.
לוקה ואוכל מצה — מה דבעי, ועיין ביורה דעה ס"ס רט"ו בהגה, וסי' רל"ו ס"ה.

פ"ג. ובחדש הראשון — ואם טעה והתחיל והקרבתם ובירך העולה ברכה אחרונה יצא.

הגה. פסוקי מוסף — מ"ש מהרי"ל שא"א בוירמיש ומגנצא פסוקי הקרבנות כמ"ש הרוקח, וע"ל סי' תקצ"א ס"ב הגה, וכ"כ מהרי"ל שם.

בי"ט חל בשבת אומרים אותן אידי פסוקי שבת, גם ביוה"ך אומרים אותן, כ"כ בה"ק דף ש"ז ע"א, וע' סי' ת"צ ס"ב הגה.

מ"ש שו"ת מהר"ם מלובלין דכשאינ כהן א"א ותערב במוסף, וה"ה כשהוא י"ט בשבת לנוהגין שלא לעמוד על דוכן, ועס"ס קכ"ח.

מ"ש בהגה' סמ"ק שכת לומר ותערב ואמר בא"י אין מחזירין אותו, ונ"ל דמ"מ יסיים שאותך לבדך וכו'.

סימן תפט

פ"א. מתחילין לספור העומר — ומה שא"א זמן ע' ופסוקי מוסף קכ"ו, ומהרי"ל ורמ"י ובה"ז. וע"ע ר"ן סוף פסחים בזה. ובספקא דיומא גם [כן עיין] שם, ורדב"ז רנ"ו, ועקידה שער ס"ז.

מה דקשה בעיני מנעורי לברך מ"ט ברכות על מ"ע אחת, ואין לנו כיוצא בה.

לספור העומר — לעולם אחר קדיש שלם, עס"ט מ"ש בסה"י דף ע"ה ע"ב כל חקת העומר, וכתב שבימי העומר יתעסק אדם בהלכותיו.

מעומד — ואם מנה מיושב יצא, כ"כ בב"ה והוא מהרמב"ם ורוקח תנ"ד, וכ"כ בזהר אמור ע' קפ"ו.

וסופר הימים והשבועות — ובדיעבד אם לא מנה שבועות ולא נזכר עד יום אחר יצא, דקדוק ש"ס, וע' בטור ורלב"ג פ' אמור.

טעם שאין הנדה סופרת בפה וברכה, מ"ש הגה' המרדכי ותו' פ"ו דמנחות דס"ה ע"ב וחזקוני בבהר, ומה שנ"ל ושצל"ע.

היום יום אחד — ואין לומר שהיום, רמ"י וש"ל דף קמ"ג ע"א, ע"י שם מ"ש בשם מערכת אלהו' דק"ט ע"א. הגה. בעומר — רשב"א תנ"ז, ורש"ל ס"ד מפי הקבלה שאין לומר המלה כלל, ובמטה משה תרס"ז שיאמר לעומר.

ארבעה עשר ימים — לא דקדק דהל"ל יום דמיום י' ואילך אמרינן יום, עיין באבן העזר סי' קכ"ו

סימן תפו

הגה. מעט מעט — עיין לעיל סי' תע"ה ס"ו, ונ"ל דלכתחילה לא יפסיק כלל, טור ורמ"י כתבו פה סדר הסדר, עמ"ש סי' תע"ג ס"ד.

סימן תפז

מנהג עירובי חצירות פה שהרב מניח לפני ערבית דפסח ועושין ב' מצות, ואם חל ע"פ בשבת מניח בליל שבת, ועיין סוף סימן שס"ח.

פ"א. זמן חירותינו — ע' רמ"י דבשבת יחזור לומר באהבה מקרא קודש משא"כ בי"ט לחוד, עיין מטה משה [סי' תר"ה].

אחרי שהוא יודע וכו' — מדקדק למה דק"ל כהרי"ף וסייעתי' כבסי' ר"ט ס"ב אע"פ שאינו יודע וכו'. ובלא חזר בו אע"פ שזכר י"ט מקמי הכי לא יצא דהכל הולך אחר החיתום וכן בהיפך וכן בסיפא, ודוק.

מקדש השבת וישראל — ביש"ש פ"ב דביצה סי' י"ב הסכים מ"ש מהרא"ט במנהגים לומר שבת ישראל ודלא כהשגת מהרי"ב.

וא"א ברכה מעין שבע — ע' מהרדב"ז בתשובה ט"ז, בפרנקפורט אומרים.

מ"ש רמ"י א"א מעריבים ולא במה מדליקין ולא מקדשין בבה"כ, ופה אומרים מעריבים, ועס"ס ע"ר בהגה.

סדר מעריבים פה: ליל א' ליל שמורים אותו אל חצה, ב' אור ישראל, ז' אורי וישעי, ח' אמונת אומן, אפילו חלו בשבת.

פ"ג. הגה. צריך לחזור — רמ"י השיג על מהרי"ל בזה, וע"ש בשו"ת שלו ג' דמהרי"ל ג"כ נוטה שלא להזכירו, וכ"כ בהלכות י"ט בשם רש"י, וכ"פ סמ"ק ק"ט, וכ"פ ב"ח מר"ש אביו, וכ"פ רש"ל פ"ב דביצה י"ג, ועיין לעיל סי' קפ"ח ס"ה.

סימן תפח

פ"א. הגה. ומברכין לקרות ההלל — מהר"ם בטור, וכ"כ בשו"ת רמ"א [סי'] ל"ה דבמקום שאין מנהג עדיף לומר בכל פעם לקרות, ועיין סי' תכ"ב ס"ב.

מ"ש הבי"י סי' תרמ"ד ובין הפרקים פשוט הוא, זולת המיצר שכתב הרד"ק שאינו תחילת המזמור רק מהודו לה'.

קיצור הלכות

ס"ד הגה, ובר"י בעל מקנה אברם סוף שער ד' מסילה ה' י"ו למ"ק יע"ש עוד, גם בספר דרך חכמה נתיב ל' שהגאון מהר"ר יעקב זלה"ה צוה לבנו מהר"ר העשל זלה"ה שלא לקבל עליו חומרא דשתיית שכר מחשש חדש.

ואומרים אח"כ מזמור אלהים יחננו וגו', ויכווין כל לילה למלה במספרו, מצאתי כתוב ממהר"ר יצחק אשכנזי.

פ"ב. עד צאת הכוכבים — ומ"מ מדינא אפילו בספק חשיכה, כ"כ ב"ח ומטה משה תרס"ד ומנהגים, ע' תו' מנחות פ"ו דף ס"ו ע"א דק"ל ספירה דרבנן.

סימן תץ

פ"ג. בעוד יום — וכן ראיתי מהגאון מהר"מ אב"ד דפרנקפורט מונה בצבור מבע"י, ושצ"ע וישובו, וע' רש"ל י"ג, ועס"ט.

דעתו שלא לצאת — למה דק"ל מצוות צריכות כונה אפילו בסתם, ואפשר דלא אמרינן כך לקולא וכן במ"ש בסעיף ד', ודוק.

מונה עמהם בלא ברכה — אע"פ דיש חשש פן ישכח אח"כ, גם צ"ע א"כ כל יחיד יעשה כך הנאמר פה וממילא תיבטל זה של ציבור וכן היה נכון לבטלו, מ"מ משום ברוב עם נהגו לברך בברכה בציבור.

הגה. אסור לאכול — מבואר בד"מ דזה למ"ד ספירת עומר דאורייתא, וא"כ קשה מ"מ בס"ב המדקדקים וממ"ש בס"ו, עמ"ש שם.

אם התחיל לאכול וכו' — עס"ס תרג"ב בהגה. וכתב בש"ל דקמ"ג ע"א ובמטה משה תרס"ה שרש"ל לא היה אוכל עד צאת הכוכבים.

פ"ו. וטעה וסיים בה' — רמ"י וב"ח פסקו בזה דחזור ומברך, וע' בנ"צ, ושנ"ל דלכ"ע חזור ואומר היום ד' וכו' וק"ל, ועס"ח.

אינו חוזר — מרדכי דס"ל טעם דראבי"ה ס"ל חוזר משום דס"ל ס"ע [ספירת עומר] דאורייתא, ובש"ג סוף פסחים דמשום דעיקרו דאורייתא חוזר. פ"ו. ביום בלא ברכה — דווקא לפני שהתפללו הקהל ערבית.

ביום — ואפילו בין השמשות אם הוא בן כפר בכפר, משא"כ אם הוא בקהילה או בן עיר בכפר אחר תפילת ציבור ערבית לא.

בלא ברכה — ובשאר הימים מברך וסופר, רמ"י. פ"ח. אם דילג — נ"ל דה"ה בטעה דסיפא דס"ו ולא נזכר עד לילה שלאחריה, ועמ"ש שם ודוק.

יספור בשאר ימים — ויאמר אתמול היה כך וכך והיום כך וכך, ראיה מס' תניא בשם הגאונים.

פ"ט. ליל שבת וכו' — אם הוא בין השמשות, וכ"כ הגה' מנהגים, עמ"ש ס"ג.

פ"י. אסור לאכול חדש — חסידים ואנשי מעשה נוהגין שלא לאכול, העברין מעל" בשנת מקור חיים - ב בכרך, יאיר חיים בן משה שמשון עמוד מס': 476 הודפס ע"י אוצר החכמה